

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ ЗООЛОГІЇ

Проф. І. Д. БІЛАНОВСЬКИЙ

КОНОПІДИ УРСР

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР

КИЇВ — 1954

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ ЗООЛОГІЇ

Проф. І. Д. БІЛАНОВСЬКИЙ

КОНОПІДИ УРСР

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1954

Книга присвячена дослідженню фауни і біології паразитичних двокрилих родини конопід, що паразитують головним чином на жалоносних перетинчастокрилих, чим завдають шкоди сільському господарству, бо більшість із жалоносних перетинчастокрилих є запилювачами сільсько-господарських культур.

В книзі вміщені таблиці для визначення підродин і родин, а також виявлених на території УРСР видів конопід.

Розрахована на систематиків-фауністів, а також спеціалістів сільського господарства.

Відповідальний редактор

член-кореспондент АН УРСР *О. П. Маркевич.*

Иван Дмитриевич Белановский

Конопиды УССР

(На украинском языке)

*Друкується за постановою Редакційно-видавничої ради
Академії наук Української РСР*

Редактор видавництва *О. С. Сеңченко.*

Техредактор *Н. С. Қриловська.*

Коректор *Р. М. Користишевська.*

БФ 04368. Зам. 415. Тираж 1000. Формат паперу 54×84/16. Друкарськ. аркушів 4,3. Обл.-видавн. аркушів 4,7. Паперових аркушів 2,625. Підписано до друку 3/IX 1954 р.

Друкарня Видавництва АН УРСР, Львів, Стефаника, 11.

МОРФОЛОГІЯ КОНОПІД

Конопіди — порівняно невелика щодо кількості форм родина двокрилих з групи *Brachysega*. Імагінальні стадії конопід живляться на квітках, але яйця вони відкладають на жалоносних перетинчастокрилих, в тілі яких проходить весь розвиток паразита від яйця до сформування дорослої стадії, що спричиняє загибель цих перетинчастокрилих. Оскільки ж жалоносні перетинчастокрилі — бджоли, джмелі та ін. — є запилювачами багатьох культурних рослин, то конопіди, знищуючи їх, завдають шкоди сільському господарству.

Вивчення шкідників сільськогосподарських культур і опрацювання раціональних заходів боротьби з ними є важливим завданням, що постає перед вченими та працівниками сільського господарства в світлі постанов вересневого Пленуму ЦК КПРС.

Ця робота присвячена вивченню фауни родини конопід, біології і екологічних залежностей представників цієї родини протягом усього їх розвитку, вивченню поширення їх в УРСР і шкідливості окремих видів.

* *
*

Зовнішня будова тіла імагінальної стадії представників окремих груп, об'єднаних в родину конопід, зовсім неоднотипна. Спільними ознаками для всієї родини є лише такі: 1) сильно розвинені лицеві частини голови при відсутності вібрисальних валиків, 2) відсутність лобної смуги (*vitta frontalis*), 3) приблизно однакова ширина лоба в обох статей; 4) сильно видовжений тонкий твердий хоботок з незначного розміру кінцевими лопатями, пристосований до ссання нектару з квіток *, 5) відсутність або зовсім незнач-

* Вкорочений хоботок у представників роду *Brachyglossum* є, треба гадати, вторинним явищем.

ний розвиток макрохет на голові і на всіх частинах тіла і 6) спеціальні пристосування в самок для захоплення й зараження комах, на яких представники родини паразитують.

Голова конопід несе тричленикові сяжки, які у представників різних підродин мають різну будову. У представників підродини *Conopinae* вони сильно видовжені (особливо другий членник), третій членник загострений і несе дуже

Рис. 1. Сяжок самця *Conops quadrifasciatus*.

Рис. 2. Третій членник сяжка самця *Physocephala chrysorrhoea*.

Рис. 3. Сяжок самця *Physocephala nigra*.

малий кінцевий придаток різної будови (рис. 1, 2 і 3) * Цей придаток також складається з трьох члеників; інколи всі три членики помітні, іноді придаток здається двочлениковим (треба гадати, що в останньому випадку другий чле-

ник дуже малий і схований у заглибленні розширеного першого членика); третій членник придатка іноді має вигляд загостреної щетинки. У представників решти підродин третій членник сяжків округлий на кінці й несе зверху двочленикову щетинку, розчленування якої іноді мало помітне (рис. 4).

Рис. 4. Сяжок самки *Dalmannia aculeata*.

Очі великі, довгастоовальні. У представників підродин міопін (*Myopinae*) і дальманій (*Dalmaniinae*) є оцелярний горбок з трьома очками; у представників підродини конопін (*Conopinae*) тім'я і місце на лобі, де звичайно міститься оцелярний

горбок, вкрите хітинізованою платівкою, що має спереду звичайно дугувидний обрис; отже, у представників цієї підродини очки відсутні **. Лобні й лицеві частини у всіх

* У представників виду *Physocephala pallipes* Kröb. (не нашої фауни) кінцевий членник несе спинну щетинку; у представників роду *Heteroconops* (теж не нашої фауни) кінцевий придаток побудований за типом придатка в гедзів.

** Проте в деяких представників конопін посередині переднього краю платівки, що закриває тім'я, є дуже невелика виїмка, в якій міститься утворення, що дуже нагадує переднє очко оцелярного трикут-

представників родини мають в основі ясножовте забарвлення із затемненнями то розмитими, то у вигляді більш-менш різко окреслених плям. Особливо сильно розвинені в конопід лицеві частини і найбільше — вилиці (особливо в представників підродини міопін). Уздовж заднього краю щок на межі їх з тилковими частинами голови інколи є ніжні білі волоски, що утворюють там своєрідну волосяну бахрому (бороду). Вібрисальні валики і щетинки на них біля ротового отвору відсутні. Над основою сяжків є інколи мало помітна невелика півмісячна площинка, обведена зверху дуговидним швом, кінці якого у представників більшості підродин спускаються на лице приблизно до рівня другого члена сяжків. По цьому шву при вилупленні комах з пупарія головні частини мухи розщеплюються, і з щілини, що утворюється, висовується головний пухир (птілінум), в який нагнітається кров; під тиском цього пухиря розтріскується пупарій.

Ротовий отвір великий, з нього при витягуванні хоботка висовується значного розміру ротовий конус, від якого відходить хоботок; останній складається в основі з видовженої нижньої губи, краї якої загнулися догори і тут зрослися, утворюючи довгу смоктальну трубку; винятком у нашої фауни є лише представники роду брахіглоссум (*Brachyglossum*), які мають короткий і здебільшого м'який хоботок. Біля основи хоботка краї нижньої губи не зростаються вгору, і щілина між цими краями перекрита тут верхньою губою. Хоботок буває то прямий (з причленуванням лише до ротового конуса, як у представників родів конопс (*Conops*), фізоцефала (*Physocephala*) і зодіон (*Zodion*), то колінчастий з переломом посередині, як у *Myopa* і *Sicus*. Біля основи хоботка є щупальця (palpi) то редуковані, які мають вигляд ледве помітного підвищення, що несе волоски, то цілком розвинені, але не розчленовані (рис. 5 і 6). В середині хоботка є тоненька щетинка.

Грудний відділ тіла конопід при розгляді зверху чотирикутний із закругленими кутами; передньогруди, якщо дивитись зверху, не помітні, збоку ж помітні їх бічні склерити, що несуть велику овальну стигму; на середньогрудях є звичайно добре відокремлені плечові і крилові горбки, часто

ника і, мабуть, несе відповідну функцію. Таке утворення автор бачив у одного самця *Conops vesicularis* і в однієї самки *Abrachyglossum capitatum*. У деяких австралійських і південноамериканських видів роду *Conops*, за літературними вказівками, помітні два добре розвинені очки (Кребер). На цій підставі автор гадає, що відсутність оцелярного горбка в конопін є вторинним явищем.

забарвлені ясніше, ніж груди зверху. У видів з сірозапиленим грудним щитом, як наприклад у представників роду зодіон, на щиті помітні темнозабарвлені подовжні смужки. Поперечний шов на середньогрудному щиті намічений звичайно лише на боках і посередині щита непомітний. На плеврах грудей у багатьох видів помітні поперечні сріблясті смужки. Щиток короткий, півкруглий. Задньогрудні стигми округлі, часто навколо них є невеликі пластинки,

Рис. 5. Голова самки *Conops scutellatus*.

Рис. 6. Голова самця *Melanosoma bicolor*.

що стирчать, і тому здається, ніби стигми лежать на дні ямки. Дзижчальця невеликі і яснозабарвлені.

Макрохети на грудях у більшості видів відсутні або такі дрібні, що їх не можна відрізнити від розкиданих по грудях дрібних волосків і щетинок; лише у представників роду зодіон* є порівнюючи великі щетинки, які можна вважати за макрохети.

Конопіди хороші літунки; крила в них довгі, порівнюючи вузькі, часто з добре розвиненим крильцем: характер жилкування крил наближається до такого ж у представників родин, що стоять вище в системі двокрилих (як наприклад тахіни (Tachinidae) або мухи (Muscidae)). Радіальна комірка (R_5) у представників підродино конопін замкнута і довгостебельчаста, у представників решти підродин перша медіальна жилка біля краю крила наближається до радіальної, але радіальна комірка лишається за невеликими винятками (окремі екземпляри в роді зодіон) незамкнутою. Часто між останньою галузкою радіальної жилки і медіальною жилкою вздовж по крилу проходить несправжня жилка (vena spuria). У деяких конопін є маленька додаткова поперечна жилка між субкостальною—біля її

* Також у представників роду *Stylogaster* не нашої фауни.

кінця — і першою радіальною жилками; цю поперечну жилку можна вважати за відгалуження субкостальної жилки (sc_2). Комірка між m_{1+2} і m_{3+4} не відділена від дискоїдальної комірки, отже, тут утворюється медіально-дискоїдальна комірка, що в більшості авторів, які писали про конопід, зветься дискоїдальною. Анальна комірка здебільшого видовжена і загострена, але інколи коротка (як у тахін і мух), замкнута поперечною жилкою, майже перпендикулярною до кубітальної і анальної жилок (рис. 7 і 8).

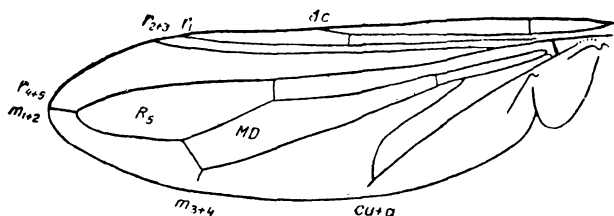

Рис. 7. Крыло *Physoccephala rufipes*.

Передній край крила часто більше або менше затемнений (особливо у конопін). Закрилові платівки різно розвинені: то вони дуже малі, як у представників конопін роду сікус (*Sicus*), то добре розвинені, як у представників роду міопа (*Myopa*).

Ноги конопід складаються з типових частин — тазика, вертлуга, стегна, гомілки і п'ятичленикової лапки. Вони здебільшого довгі, вкриті лише дрібними нечисленними щетинками. Макрохет нема; навіть щетинки на кінцях гомілок ледве можна відрізнити від решти дрібних щетинок на ногах. Трохи подібні до макрохет лише щетинки на ногах у представників роду зодіон. У представників родів міопа й дальманнія (*Dalmannia*) ноги короткі, сильніші. Кігтики і пульвіли сильно розвинені в обох статей. Ємподій щетинковидний, іноді мало розвинений.

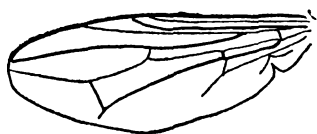

Рис. 8. Крыло *Dalmannia aculeata*.

Черевце в більшості видів вузьке, видовжене, трохи потовщене біля кінця, загнуте донизу, лише у представників роду міопа черевце ширше посередині, а у видів підродини дальманній черевце овальне, незначно загнуте при кінці донизу. Черевце складається з восьми видимих сегментів,

сьомий і восьмий сегменти у більшості самок з підродин конопін й міопін мають тверде хітинізоване вкриття, звичайно темнозabarвлене і блискуче; восьмий сегмент часто вужчий і служить паразитові, треба гадати, для продавлювання або розривання міжсегментної черевної мембрани

хазяїна і введення яйця в черевце хазяїна; проте у деяких видів яйця, очевидно, просто прикріплюються до нижньої поверхні черевця хазяїна; три останні сегменти черевця входять до складу статевого комплексу.

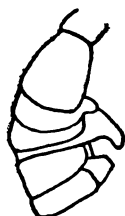

Рис. 9. Черевце самки *Oscetyia pusilla*.

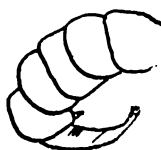

Рис. 10. Черевце самки *Dalmannia aculeata*.

П'ятий сегмент черевця самок двох згаданих підродин несе непарний, трохи рухомий лопатевидний виступ різного розміру й форми — теку, густо вкрити знизу дрібни-

ми тупими шипиками (зрідка — волосками по краю); тека пристосована до зажимання черевця хазяїна при зараженні останнього між нею і загнутим донизу кінцем черевця конопід. Можливо, що тека служить також і для захоплювання черевця самця під час парування. В самок з роду сікус і у частини представників роду міопа тека не розвинена і замість неї є скупчення волосків і щетинок на черевному боці п'ятого сегмента. У самок з підродини дальманній нема ні ороговілих загнутих вниз останніх члеників черевця, ні теки; самки цієї підродини мають міцний підігнутий під черевце яйцеклад (рис. 9 і 10).

Черевце самців має в цілому такий самий вигляд, як і черевце самок, і складається з шести (у дальманній з п'яти) видимих незмінених сегментів і злитих сьомого і восьмого сегментів, що вміщують статеве озброєння. У конопін черевце видовжене, дуже вузьке при основі, поступово розширене до кінця з останніми сегментами, загнутими донизу. Макрохет на черевці нема, лише у представників роду зодіон на черевці розміщені рядками на невеликих, різко окреслених, круглих чорних плямочках порівнюючи міцні щетинки, які і можна вважати за макрохети.

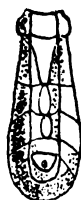

Рис. 11. Черевце самця з роду *Physocephala* знизу.

Тергіти черевця в конопід дуже розвинені; вони загинаються на боках донизу і закривають не лише боки сегментів, а в багатьох видів — також стерніти одного або двох перших сегментів черевця. Стерніти розвинені дуже

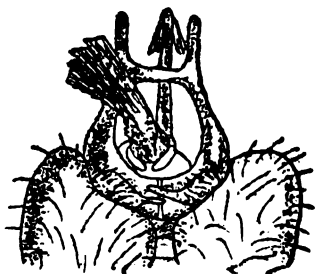

Рис. 12. Статеві органи самця *Sicus ferrugineus* (за Мейере).

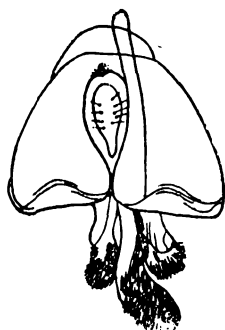

Рис. 13. Статеві органи самця *Physocephala vitata*, вигляд ззаду (за Ceri).

мало і мають вигляд вузьких видовжених платівок; у видів з ширшим черевцем між бічними краями тергітів і стернітів іноді буває помітна мембрана (рис. 11).

Чоловічі статеві органи у представників підродини конопін і міопін сховані, не помітні при зовнішньому огляді

Рис. 14. Останні сегменти черевця самця *Dalmannia aculeata* (за Мейєре).

комахи; їх можна витягти лише розрізавши черевце і виваривши генітальні сегменти в їдкому калії; побудовані ці органи у представників різних видів по-різному (рис. 12 і 13). У представників підродини дальманній пеніс несе довгий закручений нитковидний придаток, який при роз-

Рис. 15. Сім'яприймач самки *Sicus ferrugineus* (за Мейєре).

гляді після мацерації при достатньому збільшенні має вигляд дуже вузької зовні волосистої, а всередині голої стьожки. Краї стьожки при житті загнуті догори, так що утворюється тонка зовні волосиста трубочка, через яку сперма вводиться в статеві органи самки (рис. 14).

Яєчники конопід звичайної для двокрилих (Diptera)

будови; кожний з них складається з дванадцяти-сімнадцяти яйцевих трубок; в кожній трубці у самки, що готова до відкладання яєць, є в середньому сім яєчок. Сім'яприймачів у конопід лише два, але у конопін і міопін кожний сім'яприймач подвійний, причому вивідні протоки такого подвійного сім'яприймача на самому початку з'єднані

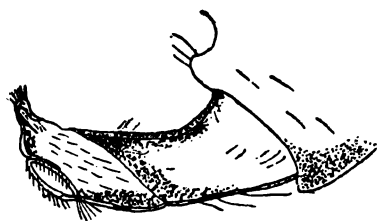

Рис. 16. Яйцеклад самки *Dalmannia aculeata* (за Мейере).

Рис. 17. Самка *Dalmannia aculeata* (схема).

і утворюють загальну вивідну протоку (рис. 15). Як звичайно у двокрилих, сім'яприймачі легко розпізнати завдяки темному забарвленню їх стінок. У самок підродини дальманній сім'яприймачі прості, не подвійні, а зовнішні статеві органи представлені твердим хітинізованим, досить товстим і довгим підігнутим під черевце яйцекладом, що утворився при злитті сьомого і восьмого черевних сегментів (рис. 16 і 17). Біля вершини яйцеклада відкривається анальний отвір.

Рис. 18. Яйце *Copros flavipes*.

ЯЙЦЯ КОНОПІД

Яйця конопід іноді вводяться в черевце хазяїна через розрив черевної мембрани; але частіше вони, треба гадати, прикріплюються до волосків низу черевця, для чого на передньому кінці яєчок представників багатьох видів є своєрідні придатки; задній кінець

Рис. 19. Передній кінець яйця *Phytosephala rufipes*.

яєчок звичайно загострений. Яйця конопін і крупних видів міопін (як сікус, міопа) видовжені, трохи вигнуті, 0,9—1,4 мм завдовжки і 0,2—0,3 мм завширшки. Яйце

у представників роду конопс несе на передньому кінці пучечок з великої кількості нитковидних придатків, що розходяться від стебельця, в якому міститься мікропіле. При

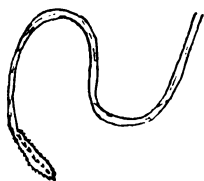

Рис. 20. Окрема нитка з переднього кінця яйця *Physocephala rufipes* при сильному збільшенні.

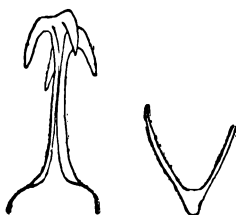

Рис. 21. Передній і задній кінці яйця *Myora buccata*.

значному збільшенні видно нитковидні придатки, злегка потовщені при кінці; ця потовщена частина густо вкрита дрібними шипиками, які, очевидно, допомагають прикріп-

Рис. 22. Передній кінець яйця *Sicus ferrugineus*.

Рис. 23. Передній кінець яйця *Dalmannia punctata*.

ленню яйця до нижньої поверхні черевця хазяїна або до волосків, що є на ній (рис. 18, 19 і 20).

У представників роду міопа на передньому кінці яйця, на довгому стебельці, крізь яке проходить мікропіле, знаходяться чотири гачки, кожний з дуже дрібними щетинками на внутрішньому краї (рис. 21). У представників роду сікус на передньому кінці яйця також є чотири гачечки з зазублинами (рис. 22). У представників підродина дальманній на передньому кінці яйця є складної будови утворення з придатками, частина яких спрямована назад, а частина вперед (рис. 23).

ЛИЧИНКИ І ЛЯЛЕЧКИ КОНОПІД

Личинки різних видів конопін в цілому досить схожі між собою; краще вивчені личинки великих форм, особливо личинки видів роду конопс і фізоцефала, які найчастіше трапляються в черевці джмелів; останніх іноді знаходять мертвими в гніздах або біля квітучих рослин, що їх відвідують джмелі.

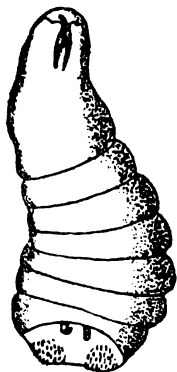

Рис. 24. Личинка першої стадії *Phyocephala rufipes*.

Всіх личинкових стадій три. У представників роду фізоцефала довжина личинки першої стадії дорівнює близько 2,5 мм, а ширина пересічно — близько 1 мм; тіло трохи вужче спереду, з округленими переднім і заднім кінцями, трохи плескувате (рис. 24).

Ротове озброєння личинки складається з трьох темнозабарвлених гачків: середнього, прямого, рухомого в вертикальній площині, що його автори гомологізують з верхньою губою (лабрум), і двох бічних круто загнутих донизу також рухомих гачків, що можуть змінювати площину, в якій вони рухаються; на нижньому краї кожного з цих гачків є гострі трикутні виступи (рис. 25). У личинок з роду сікус цих трикутних виступів нема. Забарвлення ротових гачків у личинок з роду сікус чорне, у представників

Рис. 25. Ротове озброєння личинки першої стадії.

інших родів ротові гачки забарвлені ясніше.

Передні (проторакальні) стигми в личинок конопід здебільшого зовсім редуковані, що часто трапляється в личинок комах, які живуть в тілі інших комах. Будова задніх стигм надзвичайно своєрідна; у конопін вони мають вигляд загнутих

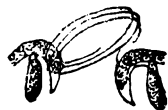

Рис. 26. Задні стигми личинки конопіни, з яких одна введена в трахею хазяїна.

хітинізованих гачків, які личинка паразита заганяє в трахею хазяїна, де вони й утримуються завдяки своїй формі (рис. 26). Подібну будову мають задні стигми і в личинок з роду сікус. Нижче стигм у личинок знаходиться смужка з загострених горбків, то перервана, то суцільна.

Личинки другої стадії розвитку досягають 3,5—5 мм завдовжки; вони відрізняються від личинок першої стадії

Рис. 27. Задні стигми личинки другої стадії:
а — з роду *Physocephala*, б — з роду *Sicus*.

тим, що передня половина їх тіла дуже витягнута на зразок хобота, задня широка плеската; ротове озброєння не відрізняється від такого першої стадії. Головна частина

Рис. 28. Личинка третьої стадії *Physocephala rufipes*.

Рис. 29. Личинка третьої стадії представника роду *Sicus*.

Рис. 30. Личинка третьої стадії представника роду *Sicus*, що приготувалася до утворення пупарія.

над ротовим отвором дволопатева, на ній при сильному збільшенні можна помітити малюсінські сяжки і максиллярні щупики.

Задні стигми такої самої будови, як у личинок першої стадії (рис. 27). Передні стигми, як зазначено вище, у личинок конопід взагалі непомітні, але в личинок з роду сікус вони є, хоч їх важко помітити; при сильному збільшенні вони мають вигляд дванадцяти дуже дрібних з'єднаних дихалець, розмір всієї стигми 15—30 мк. Це рудиментарний утвір і дихальної функції, мабуть, не виконує.

Довжина личинки третьої стадії крупних видів досягає 11 мм; передня частина тіла цих личинок також витягнута

на зразок хобота, але наприкінці личинкового періоду, перед утворенням пупарія, форма личинки у окремих видів різко змінюється: хоботовидна передня частина тіла втягується, і личинка стає схожою на личинку тахін або мусцид, що готується до перетворення в лялечку (рис. 28, 29 і 30).

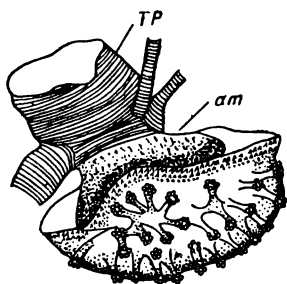

Рис. 31. Задня стигма личинки третьої стадії з роду *Physoccephala* при сильному збільшенні: ат—атріум, тр—трахея.

Задні стигми личинок третьої стадії сильно розвинені і мають вигляд великих ($0,6-0,7 \times 0,7-1,0$ мм) опуклих утворень з дуже великою кількістю (до 500) зібраних групами дрібних дихалець; вся стигма вздовж зовнішнього краю несе кілька рядків дрібних гострих шипиків (рис. 31). Задні стигми личинок третьої стадії не проникають в трахеї хазяїна, які на той час уже, мабуть, частково зруйновані паразитом; вони завжди притиснуті до анального отвору хазяїна і, треба

гадати, прорвавши судини або покриви тіла хазяїна за допомогою гострих шипиків, вступають в безпосереднє зіткнення із зовнішнім повітрям.

Редуковані проторакальні стигми в личинок з роду сікус часто бувають втягнені в мезоторакс і тоді не помітні (рис. 32).

У личинок з роду сікус іноді на другій і третій стадіях розвитку спостерігаються два лопатевидні утворення, що висовуються з анального отвору; деякі автори вважають їх за кров'яні зябра (рис. 33).

Рис. 32. Передні стигми личинки третьої стадії роду *Sicus*.

Лялечки конопід своїм виглядом зовсім не схожі на дорослі форми; вони здебільшого широкоовальні, без всякого звуження біля основи черевця і

Рис. 33. Личинка другої стадії роду *Sicus* з вип'яченими з анального отвору лопатями.

мають помітний видовжений хоботок. У конопін головні склерити лялечки закриті суцільним утворенням, наче шоломом; у них є овальні проторакальні стигми розміром приблизно 200×275 мк, обведені жовтуватою каймою. Забарвлення лялечки, спочатку (звичайно в січні-лютому)

жовтувате, поступово темнішає і стає каштановобурим (рис. 34).

Пупарій також широкоовальний, своєю формою повторює форму черевця комахи, в якій паразитувала личинка. Задні стигми, що

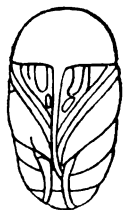

Рис. 34. Лялечка *Physocephala rufipes*.

містяться біля анального отвору хазяїна, дуже опуклі; межі між сегментами малопомітні; забарвлення перед вилупленням дорослої комахи чорнобуре або каштановобуре; черевний бік пупарія звичайно опуклий, спинний, плескуватий. При вилупленні дорослої

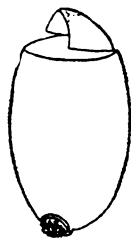

Рис. 35. Пупарій *Physocephala rufipes* після виходу імаго.

комахи пупарій розкривається спереду круглою кришечкою, яка додатково розтріскується впоперек (рис. 35). Внутрішня яснозабарвлена поверхня пупарія легко відокремлюється від твердої зовнішньої темної стінки.

БІОЛОГІЯ КОНОПІД

Конопіди в личинковій стадії паразитують на перетинчастокрилих, в основному на тих, що відіграють в природі роль запилювачів квіток; ніхто з дослідників не виводив конопід з двокрилих, які також часто є запилювачами; два повідомлення чужоземних авторів, ніби конопіди були виведені із саранових (*Locusta migratoria* L., *Sphingonotus coeruleans-cyanopterus* Ch a r p. — пустельниці), сумнівні, оскільки вони належать до кінця минулого століття і з того часу ніким не були підтверджені; крім того, спосіб, яким конопіди були виявлені в тілі сарани, не був указаний в повідомленні, а щодо пустельниці повідомлено лише, що «конопс віттатус» (тобто *Physocephala vittata*) був знайдений в скриньці, де були наколоті пустельниці.

Місця живлення комах, на яких паразитують личинки конопід, тобто місця полювання дорослих конопід, далеко не завжди ті самі, що й місця живлення останніх. Наприклад, як тільки наприкінці березня або на початку квітня зацвітуть верби, на їх квіткові сережки налітають зграйки бджіл з роду андрена (*Andrena*), і серед цих зграйок завжди є конопіди з роду міопа. Але міопи на сережках верб не живляться, так само не живляться вони, мабуть, на

квітках жовтцевих, що рано цвітуть; вони заражають запилювачів цих ранніх квіток — різні види з роду галіктус (*Halictus*) (наприклад *H. rubicundus* Chr.) або з роду андрена (наприклад, *A. flavipes* Pnz.). На квітках баштанних рослин конопіди взагалі не живляться, але запилювачів цих квіток вони часто заражають.

Імагінальні ж стадії конопід найчастіше живляться на таких складноцвітих рослинах, як чортополох і представники близьких родів; лише ті конопіди, що мають, як виняток, дуже короткий хоботок (види з роду брахіглоссум), живляться майже виключно на зонтичних.

Конопіди зустрічаються в природі протягом всього вегетаційного періоду — з самої ранньої весни (період цвітіння верб) до вересня включно, але найчастіше — з ранньої весни тільки до середини літа.

Конопіди зустрічаються на багатьох рослинах — від тих, що зацвітають першими, до тих, що цвітуть пізно. Серед них і верби (*Salix*), і ранні жовтцеві (*Ranunculaceae*), як пшінка (*Ficaria*), складноцвіті (*Compositae*) від самих ранніх, як кульбаба (*Taraxacum*), до тих, що цвітуть пізно, як будяк (*Carduus*); різні зонтичні, включаючи види миколайчиків (*Eryngium*), метеликові — конюшина (*Trifolium*), дорікніум (*Doricnium*), ранникові (*Scrophulariaceae*). — вероніка (*Veronica*), авран (*Gratiola*), вересові (*Ericaceae*) — чорниця (*Vaccinium*), верес (*Calluna*), дзвоникові (*Campanulaceae*) — агалік-трава (*Jasione*), розоцвіті (*Rosaceae*) — малина (*Rubus*), молочайні (*Euphorbiaceae*) — молочай (*Euphorbia*), рідше конопід можна бачити на хрестоцвітих (*Cruciferae*), як рижий (*Camelina*) і ін. і губоцвітих (*Labiatae*), як м'ята (*Mentha*), чебрець (*Thymus*), горлянка (*Ajuga*).

Парування конопід відбувається в основному на квітках, на яких живляться їх імагінальні стадії *

Яйця конопід несуть своєрідні придатки для прикріплення до волосків на нижньому боці черевця хазяїна, про що згадано вище. В черевце хазяїна личинка, що виходить з яйця, очевидно, проникає активно, розриваючи при цьому мембрану ротовими гачками. Личинки конопід, як і личинки інших мух, в своєму розвитку проходять три стадії, після чого в пупарії відбувається перетворення в лялечку. У личинок першої й другої стадій вирости тіла, що несуть стигми, гачкоподібно загнуті і загострені на кінці. Отже, припущення, що ці тверді гострі гачки пронизують

* В літературі є єдине повідомлення про парування конопід в повітрі при польоті; такого випадку автор не спостерігав.

стінку одного з найбільших трахейних стволів хазяїна і таким шляхом входять у зіткнення із зовнішнім повітрям, цілком правдоподібне. Смужки з шипиків біля задніх стигм личинки допомагають руху й активному проникненню гачковидних виступів, що несуть стигми личинки, в трахею хазяїна. Перед перетворенням в лялечку личинки, розірвавши й знищивши головні внутрішні органи в черевці хазяїна, прикладають задні стигми до анального отвору хазяїна, доступ до якого тепер стає вільним; сюди ж потім прикладаються і стигми пупарія.

Вилуплюється доросла комаха звичайно через отвір між першим і другим черевними сегментами хазяїна; цей отвір комаха прориває, як уже згадувалось, при допомозі лобового пухиря.

Цикл розвитку конопід звичайно однорічний, але коли зараження хазяїна відбувається в другій половині літа (в серпні), цілком імовірно, принаймні для чисельних видів, є двократна зимівля проміжних стадій розвитку (личинки і лялечки), з другого боку, для видів, що заражають хазяїна дуже рано весною (кінець березня, початок квітня), цілком імовірна наявність другої літньої генерації; ми бачимо, що види з роду міопа, які з'являються дуже рано весною на сережках верб і на ранніх жовтцевих, звичайно знов з'являються в значній кількості в середині літа.

Зараження хазяїв відбувається звичайно на квітках, але нерідко конопіди проникають в гнізда хазяїв; тут, мабуть, конопіди заражають хазяїв не лише імаго, а також личинок і лялечок. Було відзначене проникнення конопід в гнізда джмелів, бджіл (*Osmia*) і ос. Самий акт зараження відбувається дуже швидко: з'єднання тіл паразита й хазяїна триває лише якусь частину секунди; можливе зараження і під час польоту.

Коло комах-хазяїв конопід обмежується перетинчастокрилими з надродин Apoidea і Vespoidea, тобто бджолами й осама; конопіди роду *Stylogaster*, що не належать до нашої фауни, заражають термітів і великих мурашок з роду ецітон (*Ecyton*). Хазяї окремих видів конопід будуть указані при описові цих видів.

МІСЦЕ КОНОПІД В СИСТЕМІ ДВОКРИЛИХ

Конопіди належать до угруповання *Brachycera schizophaga* і є, треба гадати, найпримітивніше організованими комахами цього угруповання.

Мимоволі виникає думка про філогенетичну близькість їх до представників найбільш високоорганізованої родини з угруповання Aschiza — родини Syrphidae, але шва, по якому розщеплюється голова для проходу лобного пухиря, у сирфід нема, або цей шов ледве намічений. В родині сирфід є форми (наприклад, *Cerioides conopoides* і представники роду *Callicera*), які зовнішнім виглядом дуже нагадують представників підродини конопід. Але подібність тут, власне кажучи, цілком поверхова. Правда, голова *Cerioides conopoides* має, як у представників підродини конопін, сильно розвинені лицеві частини без вібрисальних валиків та щетинок і загострений третій членик сяжків несе не спинну, а кінцеву щетинку, але у сирфід лоб самців різко відрізняється за шириною від лоба самок, в той час як у конопід лоб у самців і самок однакової ширини; сяжки в *Cerioides* сидять на довгому виступі лоба, і кінцеве озброєння третього членника сяжків представлене простою щетинкою, а у конопід такого виступу нема і третій членик сяжків несе на кінці складної будови тричлениковий придаток. Будова кінця черевця і геніталій у представників цих родин різко відмінна.

Проте в жилкуванні крил у сирфід і конопід є деякі особливості, що наближають ці родини одну до одної: 1) на крилах представників обох родин дуже часто є поздовжня *vepa spuria*, що проходить через комірку R_5 і перетинає поперечну жилку *rm*; 2) в більшості конопід є поперечна жилка, що з'єднує субкостальну жилку з першою радіальною жилкою (sc_2); ця жилка є також у багатьох сирфід, наприклад у *Microdon devius*, *Myioleptā luteola*, *Temnostoma bombylans*, *Milesia crabroniformis*, *Tropidia scita*; 3) комірка між cu_2 і *a* (анальна) у представників обох родин, крім підродини дальманній, загострена, видовжена і вершиною близько підходить до заднього краю крила; 4) комірка R_5 у сирфід і в представників підродини конопін замкнена і стебельчата, у представників решти підродин родини конопід перша медіальна жилка настільки підігнута догори і наближається до радіальної, що радіальна комірка часто стає замкненою (у представників роду зодіон).

Отже, певна філогенетична близькість між родинами сирфід і конопід, треба гадати, є.

Щодо спорідненості конопід з Schizophora, які у філогенетичному відношенні стоять вище, то найближчими родичами конопід можна вважати представників родини Purgotidae. Сильно розвинені лицеві частини при відсутності віб-

рисальних валиків і вібрис, видовжені колінчасто зігнуті сяжки (рис. 36) і зокрема будова придатків генітального

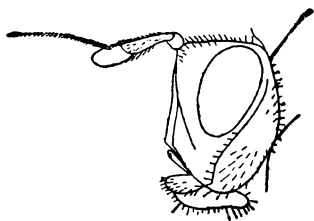

Рис. 36. Голова *Adapsilia coarctata* (Pyrgotidae).

Рис. 37. Черевце самки *Adapsilia coarctata*.

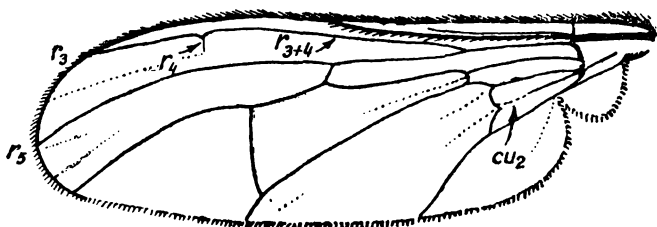

Рис. 38. Крило *Adapsilia coarctata*.

апарата самок, призначеного для захоплення і вдержання хазяїна *, дуже близькі до таких у самок конопід (рис. 37); але жилкування крил у комах родин пірготід і конопід не схоже (рис. 38).

ГЕОГРАФІЧНЕ ПОШИРЕННЯ КОНОПІД ПАЛЕАРКТИКИ

Конопіди дуже поширені в Палеарктиці; окремі види трапляються на півночі принаймні до 70° північної широти, а на півдні ареали представників родини охоплюють Північну Африку, Сирію і Аравію, в широтному напрямі конопіди Палеарктики поширені від Атлантичного океану включно до Сахаліну і Японії.

* Пірготіди паразитують на імагинальних стадіях пластинчатовусих жуків.

Деякі види дуже евритермні, і ареали їх надзвичайно широкі, що пов'язано з шириною ареалів багатьох жалоносних перетинчастокрилих. Для прикладу можна вказати, що в зоомузеях СРСР автор бачив окремі екземпляри *Dalmannia flavescens* Meig., зібрані в колишній Ярославській губ., на Лені нижче Якутська, в Фергані і в Танжері; *Myopa testacea* L. — в околицях Ленінграда, біля Уржума Кіровської обл., біля Байкалу, в Андалузії і в Ірані; *Zodion cinereum* F. — в Ленінградській обл., в горах Середньої Азії на висоті 1800 м, в Тавризі і в Андалузії.

Щодо виявлених в складі фауни України видів, які походять з крайнього півдня Європи, Малої Азії і Північної Африки, як наприклад *Conops insignis* L m., слід відзначити цікаве явище: південні форми досліджуваних автором родин двокрилих зустрічаються в основному в східній частині України і, очевидно, проникають в нашу фауну головним чином не з південного заходу через Болгарію і південну Румунію, а з південно-західних частин Азії; але, безумовно, не виключена можливість проникнення південних форм також із заходу.

Всі види, знайдені автором на Україні, можливо, крім уперше описаних, властиві також середньо- і південноєвропейській фауні.

З видів, указаних в літературі для Південної і Середньої Європи, на Україні не знайдені: *Brachyglossum coronatum* Rnd., *Br. diadematum* Rnd., *Br. valvatum* Kröb., *Physocephala curticornis* Kröb., *Ph. laticincta* Brull., *Ph. vaginalis* Rnd., *Conops elegans* Mgn., *C. longiventris* Kröb., *C. vitellinus* Lw., *C. minor* Beck., *Myopa grande* Kröb., *M. minor* Str., *M. morio* Mgn., *M. horrida* Beck., *Melanosoma brunnipes* R. D., *Mel. mundum* Str., *Mel. nigripes* R. D., *Mel. nigritarsis* Str., *Dalmannia confusa* Beck.

З видів, вказаних в літературі для Азії і сходу Європейської частини СРСР, на Україні поки що не знайдено: *Conops lactus* Beck., *Myopa curticornis* Kröb., *M. pallida* Kröb., *Zodion asiaticum* Beck., *Dalmannia marginata* Mgn., *Tropidomyia aureifacies* Kröb. *.

* Проте треба мати на увазі, що багато «видів», описаних в Західній Європі, особливо такими авторами, як Кребер і Рондані, вряд чи є справді окремими видами; вони, можна вважати, являють собою лише одиничні екземпляри з відхиленнями від типового забарвлення виду, тому деякі назви, надані цими авторами, є лише «номенклатурною лускою»; те саме стосується і зведень американської фауни конопід (Parsons).

В Північній Америці є представники більшості родів, знайдених в Європі, але не зустрічаються комахи родів *Sicus*; *Melanostoma* і *Brachyglossum* і є види родів *Stylogaster* Масq., *Physoconops* Sz. і *Robertsonomyia* Mall., яких нема в Європі.

ВИКОПНІ КОНОПІДИ

На європейському континенті було знайдено до цього часу лише три екземпляри викопних конопід — всі в балтійських янтарях (олігоцен). Один екземпляр, давши йому лише родову назву *Myora*, описав Лев приблизно в 1850 р.

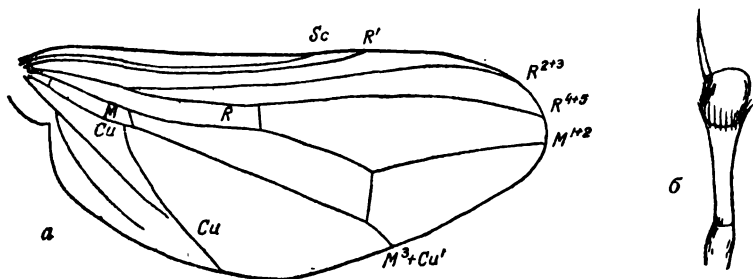

Рис. 39. Крыло (а) і сажок (б) *Palaeosicus loewi*.

Менше описав в 1899 р. один екземпляр під родовою назвою *Palaeomyora*, а в 1912 р. знов описав його під назвою *Palaeomyora tertiaria* Менп. Потім він же в повідомленні *Sur quelques diptères* (Bombyliidae, Leptidae, Dolichopodidae, Conopidae) описав вид *Palaeosicus loewi* Менп; проте будова незамкненої анальної комірки в описаного ним екземпляра не схожа з такою у представників роду сікус (рис. 39).

В Америці були описані викопні: *Conops* з копалу і *Myora occlusa* Will. з еоценових покладів біля Грін Рівер (Уайомінг).

Ці дані, безумовно, недостатні для міркувань щодо філогенії конопід.

СИСТЕМАТИКА РОДИНИ CONOPIDAE ТА ОПИС Ї РОДІВ І ВИДІВ

Таблиця для визначення підродин родини Conopidae

Родина Conopidae досить чітко розділяється на підродини: Conopinae, Myopinae і Dalmanniinae, які можна визначити за такими ознаками:

- 1 (2) Третій членник сяжків з кінцевим дво-тричлениковим придатком; комірка R_5 на крилах замкнена і стебельчаста. Conopinae
- 2 (1) Третій членник сяжків з спинною щетинкою; комірка R_5 здебільшого незамкнена, зрідка замкнена або й короткостебельчаста.
- 3 (4) Самка з великим підігнутим під черевце яйцекладом; геніталії самця з нитковидним придатком; анальна комірка на крилах коротка. Dalmanniinae
- 4 (3) Черевце самки здебільшого з непарним органом — текою у вигляді виступу на стернальному боці 5-го сегмента черевця; геніталії самця без нитковидного придатка; анальна комірка видовжена, загострена. Myopinae

Таблиця для визначення родів підродини Conopinae

- 1 (2) Хоботок короткий, коротший за вертикальний поперечник ока, а здебільшого не довший горизонтального поперечника ока, товстий, головчастий на кінці (закруглені смоктальні лопаті). Brachyglossum Rnd.
- 2 (1) Хоботок довший, ніж голова, смоктальні лопаті вузькі, довгі, не утворюють головки на кінці хоботка.
- 3 (4) Жилка rm з'єднується з жилкою m біля середини або зараз за серединою медіально-дискоїдальної

комірки (МД); комірка R_5 довга: довжина її майже в чотири рази більша за її найбільший поперечник.

Conops L i n.

- 4 (3) Жилка rm з'єднується з жилкою m далеко за серединою медіально-дискоїдальної комірки (приблизно на початку останньої третини її довжини); комірка R_5 порівнюючи коротка: довжина її менше ніж в три рази перевищує її найбільший поперечник.

Physocephala S c h i n.

Таблиця для визначення родів підродини Муорінае

- 1 (2) Хоботок одноколінчастий, комірка R_5 дуже вузько відкрита, замкнена, або навіть стебельчата; на черевці порівняно добре розвинені макрохети.

Zodion L a t r.

- 2 (1) Хоботок довгий, двоколінчастий; комірка R_5 завжди відкрита; макрохети зовсім слабо розвинені.

- 3 (6) Лицеві частини дуже розвинені; довжина вилиць і щок принаймні вдвоє перевищує поперечник ока.

- 4 (5) Черевце коротше за крила; трохи плескувате зверху; сажкова щетинка помітно двочленикова.

Myopa F.

- 5 (4) Черевце валькувате, довше за крила, не плескувате; сажкова щетинка тонка з малопомітним розчленуванням.

Melanosoma R. D.

- 6 (3) Лицеві частини не так розвинені; вилиці не довші, ніж поперечник ока.

- 7 (8) Сяжки порівняно довгі: їх довжина майже дорівнює довжині лоба; дрібні з чорним або сіруватим забарвленням комах.

Oscemyia R. D.

- 8 (7) Сяжки набагато коротші за лоб; великі з бурим забарвленням комах.

Sicus S c o r.

ПІДРОДИНА DALMANNIINAE

В Європі єдиний рід *Dalmannia* R o b. D e s; для Аравії і Абіссинії відомий рід *Paramyopa* K r ö b. з єдиним видом *insignis* J a e n n.

ПІДРОДИНА CONOPINAE

Рід *Brachyglossum* R o n d a n i (1856)

(*Leopoldius* R o n d., 1845)

Представники роду трапляються порівнюючи рідко; систематика роду не опрацьована в достатній мірі; для видів *erostratum* R n d. і заново встановленого Кребером *valva-*

tum Kröb. відомі лише самки; є підстава вважати, що під назвою *erostratum* Rond. описані самки виду *brevirostre* Germ.

Представники роду відрізняються від представників інших родів підродини Сопоріпае лише відносно коротким хоботком (коротшим голови). Хоботок здебільшого м'ясистий, товстий, не довший за короткий поперечник ока, лише у представників виду *capitatum* Lw., що його Кребер виділяє у підрід *Abrachyglossum*, хоботок тонший, його довжина майже дорівнює довгому поперечнику ока. Сяжки звичайної для більшості представників підродини будови; лице жовте з золотистим відблиском, іноді з вузькою чорною серединною смужкою.

Груди чорні з жовтими плечовими горбками і часто з сріблястою смужкою на плеврах, що легко стирається; у деяких видів округла жовта пляма на боках задньогрудей; щиток частіше жовтий; ноги в основному жовті.

Як хазяї відомі лише осі з роду *Vespa*; представники роду інколи проникають в гнізда ос; трапляються на квітках зонтичних і, за літературними даними, на різних будяках*. Форми переважно південні, не відзначені північніше Середньої Європи; частина палеарктичних видів відома для Північної Африки.

Таблиця для визначення поширених на Україні видів роду *Brachyglossum* Rond.

- 1 (2) Хоботок хітинізований, темнозabarвлений, порівнюючи тонкий, відносно довгий: завдовжки майже такий, як вертикальний поперечник ока; черевце самця з широкими жовтими поперечними смугами вздовж заднього краю другого і третього тергітів, кінець черевця жовтий; черевце самки з вузькими жовтими поперечними смугами на другому-п'ятому тергітах; тека короткотрикутна, темнозabarвлена.
B. capitatum Lw.
- 2 (1) Хоботок товстий, не довший за горизонтальний поперечник ока, основа його більш-менш яснозabarвлена; на боках задньогрудей округла жовта пляма.
- 3 (4) Лоб весь чорний, крім бурожовтого тім'яного щитка; у самця на лиці вузька чорна смужка; дві

* Вважаю, що використання для живлення будяків можливе лише для комах виду *B. capitatum*, які мають порівнюючи довгий тонкий, сильно хітинізований хоботок.

третини другого тергіта чорні, задня третина жовта; на решті тергітів переважає ясножовте забарвлення; кінець черевця жовтий; задні стегна посередині на дорзальному боці з темними плямами; у самки вузьке валькувате черевце; чорне забарвлення переважає на другому і третьому сегментах; тека ледве помітна; темна пляма на задніх стегнах розмита.

B. brevirostre Germ.

- 4 (3) Нижня третина лоба жовта, лице чистожовте; на черевці переважає жовте забарвлення; тека велика, трикутна, жовта, з великою овальною чорною плямою знизу; задні стегна жовті.

B. valvatum Kr.

Brachyglossum capitatum Loew (1847)

(*Abrachyglossum capitatum* Kröb., 1917)

Самець. Хоботок тонкий, хітинізований, темнобурий, його довжина дорівнює приблизно $\frac{3}{4}$ вертикального поперечника ока. Сяжки чорні, їх перший членик знизу темножовтий. Лоб буруватожовтий з великою бурочорною плямою біля основи сяжків. Лице темножовте з золотистим відблиском, без чорних плям.

Груди чорні з жовтими плечовими горбками; щиток буруватожовтий з темною основою; на боках грудей срібляста смужка, що легко стирається. Крила прозорі, трохи задимлені; жилки в основі крила жовті; sc , r_1 і r_{2+3} сильно наближені одна до одної. Кокси всі темнобурі, передні з сріблястим нальотом; ноги, разом з лапками, темножовті.

Перший членик черевця чорний, другий і третій теж чорні з яскравожовтою смужкою вздовж заднього краю тергітів; решта члеників майже вся в мутножовтому обпиленні, лише передній край тергітів з вузькою чорною смужкою; генітальні сегменти жовтого кольору.

Самка. Основне забарвлення черевця бурочорне з вузькими жовтими смужками вздовж задніх країв тергітів. Тека велика, широкотрикутна, зверху бурочорна; в іншому самка подібна до самця.

Довжина тіла 10—14 мм.

Вид відомий для Середньої і Південної Європи (Німеччина, Франція — Марсель, Піренеї); наші екземпляри спімані: 17. VI в околицях Харкова на листках кущів (пара — in copula), 2. VII біля Куряжа і 13. VII біля Борок (Хар-

ківська область). В фондах Зоологічного інституту АН СРСР (ЗІН) є екземпляри з Штейрмарка, Югославії і з Таджикистану з датами збору 17.VI—3.VII.

Brachyglossum brevirostre Germ. (1817)

С а м е ц ь. Хоботок товстий, жовтобурий, коротший за горизонтальний поперечник ока. Сяжки чорні, але внутрішній бік третього членика з бурочервоним відтінком. Увесь лоб бархатисточорний, лише тім'яний щиток жовтобурий. Лице темножовте з тонкою серединною темною смужкою.

Грудний щит бурочорний, плечові горбки жовті; на боках задньогрудей округла мутножовта пляма. Крила прозорі. Передні кокси бурожовті, середні і задні — темні, червонуватобурі; ноги жовті, на дорзальному боці задніх стегон темнобура продовгуватовальна пляма; третій — п'ятий членики лапок темнуваті.

Другий тергіт черевця чорний, задня третина тергіта жовта, решта тергітів в основі жовта з чорним пояском спереду, ширина якого поступово зменшується на дальших члениках; від середини чорних поясків на тергітах відходить назад невеликий чорний виступ з закругленим кінцем.

С а м к а. Черевце видовженовалькувате, забарвлене як у самця, але чорні смужки трохи ширші; чорні виступи на тергітах загострені; тека ледве помітна, чорна; темне забарвлення на задніх стегнах розмите; в іншому подібна до самця.

Самки, описані різними авторами під назвою *B. erostratum* R n d., є, на нашу думку, самками цього виду.

Довжина тіла 10—13 мм.

Самці і самки цього виду, визначеного Ярошевським і іншими авторами як *signatus* M e i g., вказані для Середньої і Південної Європи. Наші екземпляри спіймані всі «на лозі» (за Ярошевським) 17. VI і 29—30. VIII в околицях Харкова.

В літературі (Сей) є сумнівної ймовірності повідомлення, ніби самець *B. brevirostre* був спійманий in copula з самкою *Conops ceriaeformis*; це повідомлення, мабуть, основане на помилковому визначенні: самка *C. ceriaeformis* дуже подібна до самки *B. brevirostre*. Це повідомлення знову вказує на недостатню дослідженість систематики роду *Brachyglossum* і на близькість його до роду *Conops*, з яким його з'єднують деякі систематики (Беккер).

Brachyglossum valvatum Кгōв. (1914)

Рід описаний Кребером по одній самці «з південної Росії»; в розпорядженні автора також є лише один екземпляр і теж самка, спіймана Ярошевським 30. VIII в околицях Харкова «на лозі». Сяжки чорні, перший членик бурожовтий, третій членик з червонобурим відтінком на внутрішньому боці; хоботок товстий, коротший, ніж горизонтальний поперечник ока, жовтий, темніший в кінцевій третині; лоб в нижній половині (біля основи сяжків) жовтий, у верхній — чорний; тім'яний щиток буруватожовтий; лице цілком жовте, лише біля основи сяжків є коротка чорна дуговидна риска, повернена опуклістю до основи сяжків; сріблясте обпилення помітне лише вздовж країв очей.

Груди бурочорні, плечові горбки, щиток і округлі плями на боках задньогрудей жовті. Передні кокси жовті з сріблястим нальотом, середні і задні — чорнобурі, вертлуги жовті; ноги жовті, лапки трохи темніші; крила прозорі, злегка димчасті біля жилок *sc*, r_1 і r_{2+3} .

На черевці переважає жовте забарвлення; передня половина другого сегмента чорна, на третьому сегменті чорна смуга захоплює лише чверть ширини тергіта; від чорної смуги посередині відходять чорні трикутні виступи; на решті сегментів лише вузькі чорні смужки вздовж переднього краю; кінець черевця жовтий, теска велика, широка, жовта, з різко окресленою широкоовальною чорною плямою на нижньому боці.

Рід *Conops* L i n n. (1781)

(*Conopaeus* R n d., 1850; *Conopilla* R n d., 1856; *Pleurocerina* M a c q., 1851; *Sphixosoma* R n d., 1857)

Голова велика, ширша за груди (роздута), з жовтим в основі забарвленням лицевої частини; сяжки із загостреним третім члеником, на кінці якого міститься складної будови тричлениковий кінцевий придаток, другий членик якого часто буває схований у заглибленні першого і тому невидний. Сяжки довгі, здебільшого довші, ніж голова, сидять на більш-менш відокремленому підвищенні — сяжковому горбку. Хоботок тонкий, хітинізований, звичайно довший, ніж голова (з видів, що зустрічаються на Україні, лише у представників виду *vesicularis* L. довжина хоботка дорівнює довжині голови); кінцеві лопаті хоботка довгі, вузькі, коли бувають складені, ледве потовщують кінець

хоботка; тім'я закрите трохи опуклим тім'яним щитком, що закриває місце, де знаходяться очки.

Грудний щит темнозабарвлений, приблизно чотирикутний; плечові горбки розвинені, яснозабарвлені; щиток короткий, широкий, забарвлений то як груди, то ясніше; плеври часто з сріблястою смужкою; макрохети на грудях, як і на всьому тілі, не розвинені. Грудний шов складається з двох круто загнутих назад рівчачків, кінці яких посередині грудей широко розходяться. Ноги тонкі, довгі, здебільшого яснозабарвлені.

Крила здебільшого трохи темніші вздовж переднього краю; жилка *rm* знаходиться зараз за серединою дискоідально-медіальної комірки; комірка *R*₅ порівнюючи довга: довжина її майже в чотири рази більша за її найбільшу ширину; анальна комірка довга, загострена, стебельчаста на кінці, стебло її є прямим продовженням анальної жилки.

Черевце в цілому вузьке, видовжене; у самця більш-менш булавовидне; окремі сегменти черевця іноді трохи опуклі; сегменти на кінці черевця самки трохи вужчі і загнуті донизу (під черевце); черевце самки звичайно більш циліндричне; тека різної величини, то приблизно трикутна, то напівкругла, по-різному забарвлена; основне забарвлення черевця здебільшого таке, як забарвлення грудей, але на тергітах є поперечні жовті смуги; жовте забарвлення звичайно більш розвинене у самців. Другий і третій сегменти черевця трохи вужчі, ніж дальші сегменти, проте не настільки, як у роду *Physocephala*, про який буде далі.

Представники роду паразитують на великих жалоносних, найчастіше на джмелях, рідше на осах (*Vespa*, *Odi-nerus*, *Sphex*), ще рідше на бджолах (*Osmia*). Імагінальні форми часто трапляються на квітках рослин, як конюшина, будяк, кнавція (*Knaulia*), тим'ян, (*Thymus*), барбарис, різні зонтичні і ін. В УРСР знайдені представники видів: *C. insignis* Lw., *C. vesicularis* L., *C. scutellatus* Meig., *C. seriaeformis* Meig., *C. quadrifasciatus* De G., *C. flavifrons* Meig., *C. flavipes* L., *C. strigatus* Wied.

Таблиця для визначення поширених на Україні видів роду *Conops* Linn.

- 1 (4) Сяжки бурочервоні, голова помітно ширша за груди; лоб і лице жовті без чорного рисунка або лише з невеликими чорними рисочками біля основи сяжків; щиток темнозабарвлений; на черевці переважає жовте забарвлення.

- 2 (3) Лице і лоб без чорного рисунка; плечові горбки жовті; середньогруди перед поперечним швом сіро-обпилені, задньогруди, крім задньої третини, в золотистому обпиленні; стебельце комірки R_5 трохи загнуте вгору до костальної жилки; щиток темно-забарвлений; тека в самки дуже велика, темнобура; ноги червоножовті, лапки, крім основного членика, дещо темніші. *C. insignis* L w.
- 3 (2) Лоб і лице жовті, але біля основи сяжків є невеликі поперечні чорні смужечки; плечові горбки бурочервоні; груди без помітного обпилення; задньогруди також без золотистого обпилення; стебельце комірки R_5 спрямоване до вершини крила; щиток червонобурий; тека в самки менша, яснозабарвлена. *C. vesicularis* L.
- 4 (1) Сяжки чорні або чорнобурі, якщо ж червонобурі, то голова не ширша за груди і лице з чорними клиновидними плямами (див. нижче п. 14 (13), або черевце червонобуре (див. п. 12 (11)).
- 5 (6) Щиток жовтий, плечові горбки яскравожовті, боки задньогрудей теж жовті; на лобі вузька темна поздовжня смуга; черевце чорне з вузькими жовтими задніми краями тергітів; тека в самки невелика, червонуватотемнобура. Ноги жовті, третій—п'ятий членики лапок темніші. *C. scutellatus* Meig.
- 6 (5) Щиток темнозабарвлений, інколи задній край жовтуватий.
- 7 (10) Лоб увесь, крім яснішезабарвленого тім'яного щитка, чорний.
- 8 (9) Черевце самця жовте з вузькими чорними поперечними смугами; черевце самки вузькоциліндричне, чорне з вузькими жовтими поперечними смугами; тека ледве помітна, темнозабарвлена; задні стегна з темним кінцем (у самки темні, крім ясної дистальної чверті); боки задньогрудей в бронзовому обпиленні. *C. ceriaeformis* Meig.
- 9 (8) Черевце чорне з досить широкими жовтими поперечними смугами і з жовтим кінцем; ноги буруватожовті, місцями трохи темніші; боки задньогрудей чорнобурі, без обпилення; передні і середні кокси і боки середньогрудей здебільшого в сріблястому обпиленні; тека в самки невелика, яснозабарвлена. *C. quadrifasciatus* De G.

- 10 (7) Лоб жовтий, або лише частина його темна.
- 11 (12) Лоб і лице чистожовті без чорних позначок; сяжки червонобурі, темнозабарвлені; плечові горбки темнозабарвлені, як груди; крила прозорі або ледве помітно затемнені; черевце темнозабарвлене, в основі червонобуре з сріблястими поперечними смугами і сріблястообпилим кінцем; ноги червонуватожовті, лапки темні; дрібні комахи (8,5 — 11 мм). *C. flavifrons* Meig.
- 12 (11) Лоб в основі жовтий, але з більш-менш густим чорним забарвленням переважно в нижній половині (біля сяжків), передні краї крил димчасті.
- 13 (14) Сяжки чорні, плечові горбки мутножовті з червонобурим облямуванням; дистальна половина стегон червонобура; лапки, крім першого членика, темні; груди і черевце чорні; на черевці вузькі жовті смужки на задньому краю середніх тергітів. *C. flavipes* L.
- 14 (13) Сяжки червонобурі; на щоках чорні клиновидні плями і чорна серединна поздовжня смужка; боки задньогрудей в сріблястому обпиленні; така сама смужка на боках середньогрудей (легко стирається); плечові горбки бурожовті; стегна червонобурі з жовтою основою, гомілки і лапки бурожовті. *C. strigatus* Wied.

Conops insignis Loew (1848)

С а м к а. Велика, трохи роздута голова помітно ширша, ніж груди. Перший членик сяжків бурожовтий, решта значно темніша, бурочервона; третій членик на зовнішньому боці ще темніший. Хоботок довгий — більше ніж в півтора рази довший за висоту голови, бурожовтий, основна його половина (або трохи менше) і кінець темнобурі. Лице жовте, лоб буруватожовтий без плям; лише тильна сторона сяжкового горбка трохи темніша; лицеві частини в густому золотистому нальоті (якщо дивитись зверху); на лобі такий наліт є лише вздовж країв очей.

Груди бурочорні, перед швом трохи обпилені; бічні кути щитка червонуваті; плечові горбки в густому золотистому обпиленні, яснозабарвлені; на боках середньогрудей досить широкі золотисті смуги, задньогруди зверху на боках в густому золотистому обпиленні, лише задня третина задньогрудей не обпилена.

Крила спереду злегка димчасті; димчаста смуга досить широка і захоплює проміжок між переднім краєм крила і серединою комірки R_5 ; вздовж дистальної третини медіальної жилки також є негусте димчасте забарвлення; стебельце комірки R_5 досить коротке, загнуте вгору (до костальної жилки). Кокси ніг забарвлені, як груди; ноги буруватожовті; лапки, особливо передніх і середніх ніг, значно темніші, перший членник задніх лапок ясніший; передні і середні гомілки на дорзальному боці трохи плескуваті і вкриті сріблястим пильотом.

На черевці переважає жовте забарвлення; на другому тергіті темна смуга спереду зовсім вузька, на третьому — ширша і вкриває половину поверхні тергіта, на четвертому — знову вузька; генітальні сегменти підігнуті донизу, темнобурі, вкриті твердим щитком; тека червонуватобура, знизу чорна, дуже велика, довжина її трохи перевищує поперечник відповідного сегмента.

Самця автор не бачив; за літературними даними, на середніх сегментах його черевця переважає чорне забарвлення.

Довжина тіла нашого екземпляра 13 мм, за літературними даними — 10—14 мм. Форма південна, вказана в літературі (Кребер) для Південної Європи, Малої Азії і Північної Африки. Єдиний оглянутий автором екземпляр — самка, спіймана Ярошевським 21.VII в околицях Харкова на миколайчиках. У фондах ЗІН є екземпляри з Харківського бору, з Таганрога, Криму, Кавказу і Сир-Дар'ї.

Conops vesicularis Linn. (1767)

(*Sphixosoma vesicularis* Rnd., 1857; *Conops ferrugineus* Macq.)

Самець. Хоботок темнозабарвлений, короткий; його довжина не перевищує або ледве перевищує вертикальний поперечник голови; сяжки буруваточервоні; голова трохи роздута, помітно ширша грудей; лоб і лице в цілому жовті, але на лобі є то більше, то менше поширене негусте бурочервоне забарвлення, скупчене переважно поперечною смугою біля тім'яного щитка, а іноді поширене поздовжньою смугою до основи сяжків; щоки внизу з великою нерізкою бурочервоною плямою; сяжковий горбок на тильному боці чорний, від нього до країв очей тягнуться вузькі чорнобурі поперечні смужки, які відділяють лоб від вилиць; на лиці посередині внизу — біля ротового отвору — і на вилицях вздовж краю очей помітне сріблясте обпилення.

Грудний щит посередині чорний; плечові горбки, бічні краї грудного щита, задній край його і щиток бурочервоні; задньогруди чорні, але передній край їх і боки бурочервоні.

Крила димчасті, але не скрізь, кінцева чверть крила ледве помітно димчаста, густіше димчаста передня половина крила до рівня кінця жилки *rm* і до передньої поперечної жилки; найтемніша проксимальна половина комірки *R*₅; стебельце цієї комірки спрямоване до вершини крила. Кокси ніг, як і боки грудей, бурочервоні; ноги разом з лапками буруватожовті.

На черевці переважає жовте забарвлення; дві передні третини другого тергіта темнобурі, на третьому тергіті це забарвлення різко поширене і охоплює від $\frac{1}{3}$ до $\frac{2}{3}$ тергіта, на четвертому тергіті спереду лише вузька темна смужка, іноді з клиновидним виступом назад; на дальших тергітах лише лінійні чорні смужки вздовж заднього краю; кінець черевця помітно розширюється.

С а м к а. Кінець черевця поступово і зовсім мало розширюється, черевце майже циліндричне; на другому—четвертому тергітах переважає чорне забарвлення, є лише вузькі жовті смужки по задніх краях тергітів; на кінцевих сегментах переважає жовте забарвлення; тека велика, трикутна, бурожовта.

Довжина наших екземплярів 13—14 мм, за літературними даними — 12—18 мм. Представники виду були одержані з *Bombus muscorum*.

Вид властивий Середній і Південній Європі, відомий для південної Швеції, Голландії, Бельгії, Франції, Сіцилії; Кребером указаний для Сибіру без точного зазначення місця. Автор бачив екземпляр з Парголова Ленінградської обл. Імагінальні форми зустрічаються головним чином на складноцвітих, рідше на зонтичних. Описані екземпляри спіймані в околицях Харкова на миколайчиках і в Парголові з 13. V до 20. VI. В літературі указано, що вид трапляється з квітня до серпня. В фондах ЗІН є екземпляри з колишніх Ярославської, Келецької, Костромської, Петербурзької, Томської губ., з Красноярська, з Байкалу, Тавриза, Таджикистану. Вид знайдений в субальпійських умовах у Німеччині (Рідель).

Conops scutellatus Meig. (1804)

(*Conopsaculeata* Gmel., 1793; під такою самою назвою вид поданий в Каталозі двокрилих, 1909)

С а м к а. Хоботок темнозабарвлений, удвоє довший, ніж голова; сяжки чорні, лице темножовте; середні частини

лица по обидва боки серединного гребеня трохи темніші, сріблясте обпилення помітне навколо ротового отвору і вузькими смужками вздовж країв очей; на серединному гребені чорна поздовжня смужка, що на кінці розгалужується; лоб темножовтий, на тильному боці сяжкового горбка підково-видна вузька чорна пляма, що охоплює горбок; посередині лоба поздовжня чорна смужка з бурочервоним облямуванням.

Груди чорні, злегка обпилені за швом; плечові горбки і щиток темножовті; задньогруди чорні або бурочорні, боки

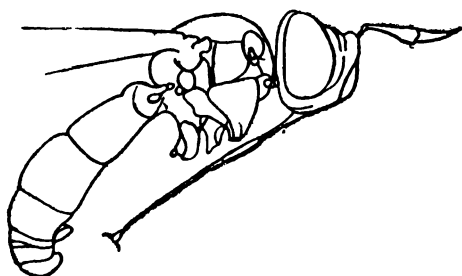

Рис. 40. Самка *Conops scutellatus*.

їх сірожовті; на плеврах середньогрудей срібляста смужка, що легко стирається. Кокси ніг, як і боки середньогрудей, червонобурі з сріблястим обпиленням; ноги буруватожовті, кінці стегон трохи темніші. Передні краї крил злегка димчасті, димчаста смуга трохи не досягає до кінця жилки r_1 і не переходить через жилку r_{4+5} ; проксимальна половина жилок m і cu яснозабарвлена, червонуватожовта. На черевці по боках першого сегмента жовтозабарвлені кулясті здуття; перший—п'ятий тергіти бурочорні з жовтою смужкою по задньому краю; решта тергітів в сріблястому обпиленні по основному червонобурому фону. Тека дуже мала, червонобура (рис. 40).

У самця переважає жовте забарвлення на черевці; він відрізняється злегка роздутими боками другого—четвертого сегментів.

Довжина наших екземплярів 9,5—10 мм (за літературними даними — 9—12 мм). Паразит видів *Vespa*; був виведений з *V. vulgaris*.

Вид відомий для Середньої і Південної Європи; найпівнічніше місцезнаходження, яке вказане на фондових матері-

алах кафедри ентомології Харківського університету (ХДУ) і ЗІН, — Грайворон Курської обл.; в цих фондах є екземпляри з Харківської обл., з Кубані, з південного берега Криму, з Граубюндена (Німеччина), з Парнаса (Греція); в літературі є вказівки про знахідки представників виду в Бельгії і Північній Франції. Описані нами екземпляри були зібрані біля Куряжа Харківської обл. 2. VIII (на миколайчиках) і на Північному Кавказі 4. IX; в літературі також указано, що представники виду зустрічаються в кінці літа (липень—серпень).

Conops ceriaeformis Meig. (1824)

(*Conopilla ceriaeformis* Rond., Kertesz; *C. acuticornis* Lw., 1847)

С а м е ц ь. Хоботок бурочорний, іноді трохи ясніший біля основи, трохи довший, ніж вертикальний поперечник голови. Сяжки чорні, перший їх членник знизу трохи ясніший. Лицеві частини темножовті з золотистим відблиском в нижній половині; на серединному гребені тоненька червонобура смужка; лоб чорний або чорнобурий, але тім'яний щиток бурожовтий; верхні кути чорного лоба з слідами ясного обпилення.

Груди чорні зверху і червонобурі на боках; щиток і прилеглі частини грудного щита червонобурі. Передні кокси темножовті, затемнені, зверху в проксимальній половині вкриті сріблястим нальотом; смужка такого нальоту є і на плеврах грудей; решта кокс червонобура. Ноги темножовті, задні стегна з широким бурочорним кільцем посередині; на дорзальній поверхні передніх і середніх стегон продовгуваті овальні плями такого ж кольору, але блідіші. Крила спереду між переднім краєм і жилкою r_{4+5} злегка димчасті (різно у різних екземплярів); проксимальна половина жилки m і майже вся жилка cu , крім кінцевої чверті, яснозабарвлені, темножовті.

На черевці переважає жовте забарвлення; другий і меншою мірою третій сегменти трохи роздуті на боках; на другому тергіті задня половина жовта, передня чорна з трикутним спрямованим назад виступом; решта тергітів жовта з вузьким жовтим переднім краєм; вершина черевця в сріблястому обпиленні по основному жовтому забарвленню.

С а м к а. Черевце формою і забарвленням не подібне до черевця самця — вузькоциліндричне, чорне, з вузькими

жовтими смужками по задньому краю тергітів; третій і, особливо, четвертий сегменти з дрібними шипиками зверху і з досить довгими і густими чорними волосками знизу; генітальні сегменти об'єднані в кулевидний комплекс з червонуватобурих забарвленням; тека ледве помітна (рис. 41).

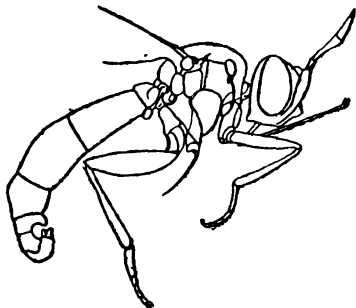

Рис. 41. Самка *Conops ceriaeformis*.

Довжина 10—11 мм (за літературними даними — 10 — 14 мм).

Вид властивий Середній і Південній Європі і Північній Африці. Автор бачив екземпляри з околиць Харкова, Києва, з Рамоні Воронезької обл. і з Сухум-Кале з датами 27. VII — 7. VIII; за літературними даними, час льоту — кінець літа. Вид знайдений в субальпійських умовах у Німеччині (Рідель).

Conops quadrifasciatus De G. (1776)

(*Conops aculeatus* F., 1787; *C. terminatus* Macq., 1834)

Один з найпоширеніших, значною мірою мінливих щодо забарвлення видів, дуже подібний до попереднього; лише самці відрізняються забарвленням черевця, а самки — розміром і формою теки.

Самець. Хоботок бурочорний, приблизно в півтора раза (або трохи більше) довший за вертикальний поперечник голови. Сяжки чорні з обох боків, лише в окремих екземплярів перший членик знизу біля вершини ясніше забарвлений; лицеві частини темножовті, на серединному гребені чорна смужка є лише в нижній половині; золотистий відблиск в нижній частині лиця; лоб увесь чорний, але щит на тім'ї бурожовтий, у окремих екземплярів — червоно-

бурий; звичайно від лоба на верхню частину вилиць відходять невеликі чорні виступи; вздовж краю очей на лобі часто буває помітна яснообпиленна смужка.

Грудний щит чорний; плечові горбки жовті з дуже вузькою червонобурою облямівкою; боки середньогрудей червонобурі; щиток і задньогруди чорнобурі або майже чорні; боки задньогрудей в золотистому обпиленні (якщо дивитись зверху); вузька смужка такого ж обпилення на плеврах задньогрудей легко стирається. Кокси забарвлені, як плеври грудей, але передні кокси біля кінця спереду ясніші і вкриті сріблястим нальотом; в окремих екземплярів нижня половина коксів яснозабарвлена. Ноги бурожовті, на задніх стегнах посередині нерізка окреслені червонобурі плями; у деяких екземплярів такі самі тільки блідіші плями є на дорзальному боці стегон.

На крилах майже нема димчастого забарвлення; жилки в ясніше забарвлених екземплярів буруватожовті, ясніші біля основи крила і темніші біля вершини; у темніше забарвлених екземплярів жилки чорнобурі.

Перший тергіт черевця чорний з жовтими напівкулевидними бічними виступами і трохи затемненими жовтими рисочками вздовж заднього краю; другий—четвертий тергіти чорні з різкою досить широкою то ясно-, то темножовтою смугою по задньому краю; кінець черевця жовтий, з вузькою чорною смугою вздовж переднього краю п'ятого тергіта.

С а м к а. Черевце видовженоциліндричне; тека невелика, півкругла, жовта зверху.

Довжина наших екземплярів 12—13 мм (за літературними даними — 9—15 мм).

Вид дуже поширений, вказаний в літературі для всієї Європи і Малої Азії; в фондах ЗІН і Харківського університету (ХДУ) автор бачив екземпляри з колишніх губерній Петербурзької, Ярославської, Псковської, Вітебської, Келецької, Кам'янець-Подільської, з Іргиза, з Швейцарії і з Югославії з датами збору від 29.VI до 22.IX. Наші екземпляри зібрані в Київській і Харківській областях між 12.VII і 15.VIII. Відоме виведення представників цього виду з *Bombus lapidarius*.

Conops flavifrons Meig. (1824)

(*Sphixosoma flavifrons* Rnd., 1857; *Conopaeus flavifrons* Rnd., 1845)

С а м е ц ь. Хоботок червонуватобурий, майже вдвоє довший, ніж вертикальний поперечник голови; сяжки темно-

забарвлені, червонуватобурі; придаток третього членика несе на кінці досить довгу загострену щетинку; лоб і лице жовті (лоб трохи темніший, ніж лице); на тильному боці саяжкового горбка чорна клиновидна пляма, спрямована вершиною в бік тім'я; в окремих екземплярів на лобі невеликі не різко окреслені буруваті плями.

Груди зверху чорні, трохи сірообпилені; спереду біля плечових горбків обпилення густіше; плечові горбки червонобурі або темнобурі, як і щиток, задньогруди і боки середньогрудей; боки задньогрудей і смужки на плеврах середньогрудей в сріблястому обпиленні.

Крила майже цілком прозорі, трохи жовтуваті; жилки бурожовті, трохи темніші біля вершини крила; ноги бурожовті, кінці гомілок і лапки трохи темніші; перший членик задніх лапок видовжений, його довжина майже дорівнює довжині всіх останніх члеників разом узятих; кігтики темножовті.

Черевце в цілому бурочервоне з нерізкими ясносірими поперечними смужками по задньому краю тергітів; на другому і на третьому тергітах смужки вкривають приблизно $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ ширини тергітів; на четвертому тергіті ясна смужка вужча; кінець черевця в ясносірому обпиленні.

С а м к а. Ноги забарвлені темніше, ніж у самця, лапки майже бурочорні; тека невелика, півкругла, червонобура.

Найдрібніші комахи роду: довжина 8,5—11 мм. Вид вказаний в літературі для Південної Європи, Малої Азії і Північної Африки; Кребер не подає його для Німеччини. В фондах ЗІН є екземпляри з Полтавської і Харківської областей, з Таганрогу, з колишньої Оренбурзької губ., з околиць Херсону, з Таджикистану і з Греції з датами збору 15. VI — 10. VIII. Наші екземпляри з Харківської і Кіровоградської областей зібрані 6—13. VII.

Conops flavipes L i n n. (1767)

С а м е ц ь. Хоботок чорний, завдовжки такий, як вертикальний поперечник голови, або ледве довший; сяжки чорні, третій їх членик на внутрішньому боці іноді червонуватий; лице темножовте, серединний гребінь високий, на двох нижніх третинах його довжини чорна або червонобура смужка; лоб теж в основі жовтий, але в нижній його половині біля основи сяжків велика округла чорна пляма, від якої посередині лоба назад проходить темна, всередині бурочервона смуга; вздовж переднього краю тім'яного щита

тягнеться то ширша, то вужча чорна смуга; інколи весь лоб чорний з бурочервоною поздовжньою смужкою посередині.

Грудний щит чорний; плечові горбки жовті, з широким червонобурим облямуванням, через що вони здаються малими; щиток бурий, з чорною основою; боки грудей темні, червонобурі; задньогруди бурочорні; на боках задньогрудей невеликі жовті або бурожовті горбки. Кокси і вертлуги спереду з сріблястим обпиленням; гомілки і перші членики лапок темножовті, дальші членики лапок значно темніші;

Рис. 42. Самка *Conops flavipes*.

передні і середні стегна червонобурі, а основна їх третина і вершина темножовті; дистальна половина задніх стегон червонобура.

Крила жовтуваті вздовж переднього краю; це забарвлення поширюється до жилки r_{4+5} . Черевце з вузькими жовтими або бурожовтими смужками вздовж заднього краю тергітів; на другому тергіті жовта смужка, іноді з вузькою перервою посередині; кінець черевця в негустому золотистому обпиленні; на боках першого сегмента невеликі жовті горбки.

Самка. Темне забарвлення на лиці і на лобі трохи ясніше, ніж у самця; тека дуже велика, приблизно трикутна (рис. 42). Довжина 10—13 мм.

Дуже поширений вид, вказаний в літературі для Європи і для Забайкалля. В фондах ЗІН є екземпляри з Харківської, Полтавської, Сумської, Київської областей, з колишніх Петербурзької, Ярославської, Катеринобурзької губерній, з Хріновського бору Воронезької обл., з Брянська, з Кубані. М. І. Волкова вказує цей вид для Чуваської республіки, Ю. М. Колосов — для Середнього Уралу. Наші екземпляри зібрані 31. VII—24. VIII в Закарпатті, в Київській обл., на Кубані; за літературними даними, представники виду зустрічаються в липні—серпні.

Представники виду були виведені з *Bombus terrestris*, *B. lapidarius* і з бджіл роду *Osmia*

Conops strigatus Wiedem. (1824)

(*Conops auricincta* Lw., 1905; *C. tricineta* Lw., 1853;
C. trifasciata Meig., 1838)

С а м е ц ь. Хоботок бурочорний, не довший, або ледве довший, ніж вертикальний поперечник голови; сяжки чорні, третій членик іноді буруватий на внутрішньому боці; лице темножовте з видовженими бурочорними клиновидними плямами, вершинами спрямованими вгору, і з високим темним серединним кілем; лоб жовтий, але біля основи сяжків є велика чорна кругла пляма, від якої тягнеться назад коротка чорна смужка.

Грудний щит зверху чорний; плечові горбки темні, бурожовті з червонобурим облямуванням; боки грудей, щиток і задньогруди червонуватобурі; задня частина задньогрудей майже чорна; на боках середньо- і задньогрудей сріблясте обпилення, що легко стирається. Кокси забарвлені, як боки грудей; ноги бурожовті; стегна, крім їх основи, темніші; дистальна половина гомілок і лапки також трохи темніші. Крила досить густо димчасті вздовж переднього краю; димчаста смуга поширюється трохи за жилку r_{4+5} і оточує жилку m .

Перший тергіт черевця чорний, другий — четвертий з вузькою жовтою смужкою вздовж задніх країв тергітів; п'ятий-шостий тергіти в ясному обпиленні, але боки їх блискучорні.

С а м к и автор не бачив; за літературними даними, перший членик сяжків самки яснозабарвлений, червонобурий; ноги ясніші, ніж у самця; черевце овальне, веретеновидне, найширше на рівні четвертого-п'ятого сегментів; тека дуже мала, напівкругла, чорна з бурим краєм.

Довжина 10—12 мм.

Вид вказаний в літературі для Середньої і Південної Європи з датами збору липень—серпень; у фондах ЗІН є екземпляри з колишньої Ярославської губ., з Кубанської обл., з Трансільванії, з Вісбадена з датами збору 29. VII—2. IX і з Середньої Азії з датами травень—червень; такі місця знаходження вказують на ймовірність приналежності виду до фауни УРСР.

Описаний екземпляр пійманий на Кубані, в долині р. В. Зеленчук, 2. IX. Представники виду часто зустрічаються на зонтичних.

Рід *Physocephala* Schiner (1861)

Рід був у 1861 р. виділений з роду *Conops*, в який до того часу входили всі сучасні види роду *Conops* і роду *Physocephala*. Не можна сказати, щоб ознаки представників окремих видів були завжди досить чіткі для того, щоб відносити їх до того чи іншого виду; за загальним виглядом представники обох родів надзвичайно схожі.

Другий членник сяжків представників роду *Physocephala* сильно видовжений і розширений на кінці, а третій — короткий (в три або чотири рази коротший, ніж другий), здебільшого має вигляд короткого трикутника і звичайно темніше забарвлений, ніж другий. Довжина другого сегмента черевця звичайно майже втричі перевищує його ширину.

В існуючих визначниках родини *Conopidae* для розрізнення родів *Conops* і *Physocephala* звичайно використовується ознака, на наш погляд, мало для цього придатна, — положення жилки *rm* відносно комірки *MD*: у представників роду *Physocephala* жилка *rm* відділяє від комірки *MD* її дистальну третину (навіть трохи більше третини), а в представників роду *Conops* — близько половини (трохи менше половини), а між величинами «більше третини» і «менше половини» різниця дуже невелика і суб'єктивно різно оцінювана, тим більше, що в цьому відношенні бувають індивідуальні відхилення у різних екземплярів.

Довжина комірки R_5 менше ніж в три рази перевищує її найбільшу ширину. Стебельце анальної комірки не є прямим продовженням анальної жилки і трохи відхиляється до основи крила. У всьому іншому роди *Conops* і *Physocephala* надзвичайно близькі між собою.

У фауні УРСР знайдені такі види роду *Physocephala*: *abdominalis* Kr., *nigra* DeG., *rufipes* F., *vittata* F., *chrysorrhoea* Meig., *variegata* Meig., *pusilla* Meig.

Таблиця для визначення поширених на Україні видів роду *Physocephala*

- 1 (2) Крила порівнюючи темні, темна смуга прилягає до переднього краю крила (до костальної жилки); субкостальна комірка іноді лише трохи ясніша, ніж решта затемненого поля; ноги червоножовті, лапки чорнобурі. Найдрібніші комахи роду (8—11 мм).

Physocephala pusilla Meig.

- 2 (1) Крила ясніші, темна смуга не прилягає безпосередньо до переднього краю крила, субкостальна комірка прозора або майже прозора; більші комахи.

- 3 (10) Лоб, а здебільшого й лице жовті, лише на тильному боці сяжкового горбка може бути невелика чорна пляма і в самців виду *chrysorrhoea* — чорна смужка на середньому килі лица.
- 4 (7) Зверху на грудях рисунок з трьох темносірих або чорних поздовжніх смуг; бічні смуги широкі, зкорочені спереду, середня смуга розділена вздовж заглибленою рисочкою; щиток червонобурий.
- 5 (6) Грудний щит в золотистому обпиленні, смужки на ньому темносірі, рідше майже чорні; на плеврах широка з золотистим обпиленням смуга, черевце з обпиленими поперечними смужками.
Ph. variegata Meig.
- 6 (5) Грудний щит без помітного обпилення, смужки чорні, черевце все бурочервоне, без обпилення.
Ph. abdominalis Kröb.
- 7 (4) Малюнка з поздовжніх смуг на грудях нема; щиток чорний або бурочорний.
- 8 (9) Плечові горбки і грудний щит біля них в густому золотистому або сріблястому обпиленні; на плеврах широка срібляста смужка; задньогруди спереду і на боках в густому сріблястому обпиленні.
Ph. chrysorrhoea Meig.
- 9 (8) Плечові горбки не обпилені або ледве обпилені; сріблястої смужки на плеврах нема.
Ph. vittata F.
- 10 (3) На лиці і на лобі є чорні плями.
- 11 (12) Все тіло чорне, з вузькими жовтими поперечними смужками на черевці, але сяжки бурочервоні; на серединному гребені лица блискучо-чорна, роздвоєна на кінці внизу поздовжня смужка. Найбільші комахи роду (15—20 мм).
Ph. nigra De G.
- 12 (11) Передні сегменти черевця бурочервоні; сяжки чорні, лише третій членик на внутрішньому боці червонобурий; щоки чорні або чорнобурі, є невелика чорна смужка на серединному килі лица; на лобі в самців широка чорна смуга, що тягнеться до тім'я.
Ph. rufipes F.

Physocephala pusilla Meig. (1824)
(*Conops pusilla* Macq., 1835; *C. tener* Lw., 1847)

Самець. Хоботок бурий або бурочорний, в півтора-два рази довший, ніж вертикальний поперечник голови; сяжки темнобурі, але розширений кінець другого членика

і третій членик бурочервоні; лице і лоб темножовті, проте в окремих екземплярів лоб темний, червонобурий.

Грудний щит чорний, у ясніше забарвлених екземплярів на ньому помітні нерізкі подовжні смужки; плечові горбки бурожовті; щиток від червонобурого до бурочорного; боки грудей і кокси бурочервоні, іноді трохи темніші — бурі. Ноги буруваточервоножовті, дистальна половина задніх стегон і гомілок у темніших екземплярів темна; лапки темнобурі, часто майже чорні. На крилах є темні частини з досить різкими обрисами, за якими крила цілком прозорі; ці частини темніші, ніж у представників інших видів; темна смуга лежить безпосередньо біля переднього краю крила; субкостальна комірка також темна, іноді ледве ясніша від решти затемненої смуги, яка поширюється в довжину трохи далі кінця жилки r_1 і захоплює проксимальну половину комірки R_5 ; в базальній половині крила темна смуга поширюється до анальної комірки.

Черевце червонобуре, з вузькими яснообпиленими смужками по задньому краю першого—третього тергітів; передня половина другого сегмента здебільшого буруваточервона.

С а м к а. Кінець черевця бурочервоний; тека досить велика, округла, трохи витягнута, темнобура зверху. Довжина 8—11 мм.

Вид дуже поширений, в літературі вказаний для Центральної і Південної Європи, Малої Азії і Північної Африки. У фондах ЗІН автор бачив екземпляри з околиць Харкова, Херсона, з Миргородського і Балтського районів, з Південного Уралу, з Криму, з Хорога (Західний Памір) і з Греції; екземпляри з околиць Харкова з датами збору 26. VI — 11. VII, з колишньої Ізмаїльської обл. з датами 20. V і 2. VIII. Представники виду зустрічаються на квітках зонтичних (миколайчиків і ін.); були виведені з *Ceratinia callosa* F., з *C. cyanea* Krb. і з невизначеного виду *Anthidium* (всі з родини *Apidae*).

Екземпляри із зборів Ярошевського в околицях Харкова від 26. VI і 9. VII визначені як *Ph. lacera* Meig., на наш погляд, нічим не відрізняються від описаних нами екземплярів *Ph. pusilla*; вони лише в цілому трохи ясніше забарвлені, ніж більшість описаних екземплярів, між якими також є ясніше забарвлені; тека в одній з самок, знайденої Ярошевським, зверху яснозабарвлена, червонобура. В описі, поданому Кребером для *Ph. pusilla* var. *lacera* Meig., автор не вбачає скільки-небудь достатніх даних, щоб виділяти цю варіацію.

Physocephala variegata Meig. (1824)

(*Conops variegata* Lw., 1853)

С а м е ц ь. Лоб і лице жовті без чорних плям; хоботок жовтобурий, кінець його, а іноді й основа внизу темніші; довжина хоботка приблизно в півтора рази перевищує довжину вертикального поперечника голови; сяжки бурі, потовщений кінець другого членика і більша частина третього бурочервоні.

Груди чорні, жовтообпилені; на грудях помітні три темнісірі, іноді майже чорні, особливо за швом, широкі смуги; середня — з паралельними краями розділена посередині поздовжньою, трохи вдавненою рискою; починаючись від передньогрудей, вона не доходить до щитка; бічні дугovidні смуги не доходять спереду до передньогрудей, а ззаду майже досягають щитка; щиток плеври середньогрудей і кокси бурочервоні, на плеврах широка золотисто-обпилена смуга, що захоплює і стерноплеври й іноді переходить на кокси; задньогруди і їх боки в густому золотистому обпиленні.

Ноги буруватожовточервоні, на гомілкях спереду часто помітне сріблясте обпилення; дистальна половина задніх гомілок і лапки трохи темніші.

На крилах порівнюючи вузька темна смуга; злегка темніша загального фону і субкостальна комірка; кігтики і пульвіли дуже довгі.

Черевце червонуватобуре з широкими яснозапиленими смужками вздовж задніх країв тергітів; основа першого сегмента чорна, другий і третій сегменти ясніше забарвлені — червонуваті; кінець черевця в золотистому обпиленні.

С а м к а. Тека середнього розміру, трапецієвидна, трохи закруглена спереду, темножовта зверху, чорна знизу.

Довжина 11—15 мм.

Вид вказаний в літературі для всієї Європи і Малої Азії; в фондах ЗІН і ХДУ є екземпляри з околиць Харкова, Слов'янська, з Супоївки Полтавської обл., з околиць Цюрупинська, з Південного Уралу з датами збору 13. VI—11. VIII і 30. VIII (Урал).

Physocephala abdominalis Kröber

В каталозі конопід Кребера (1917) назва *Ph. abdominalis* Kröb. подана як синонім *Ph. vittata* F.; в його ж зведенні (1925) під назвою *abdominalis* подано *Ph. vittata* var *abdominalis* Kröb. (1914), і, нарешті, в його ж зведенні

німецьких конопід (1930) назва *abdominalis* зовсім не згадана, що для цього автора цілком природно, бо var. *abdominalis* подана ним лише для крайнього півдня Європи, Південної Азії, Сирії, а також для Сибіру. На наш погляд, судячи з опису форми *abdominalis* у Кребера, вона не може бути варієтетом виду *vittata*; ця форма має на грудях своєрідний рисунок з трьох широких поздовжніх смуг, що повторюється у представників виду *variegata* і описаного Беккером для Ірану виду *detecta*, до якого, судячи з ознак *detecta*, описуваний нами вид найбільше подібний.

На цих підставах, до ознайомлення з типом *detecta* В е с к., ми пропонуємо вважати *abdominalis* К г ö б. за окремий вид, не зв'язаний з *Ph. vittata* F.

В розпорядженні автора є лише один екземпляр — самець, спійманий в «Асканії-Нова» 27. VII 1911 р., який далі й описуємо.

Хоботок темнобурий, довгий, майже вдвоє довший за вертикальний поперечник голови; сяжки червонуватобурі, розширений кінець другого членика ясніший, буруваточервоний, короткий, трикутної форми, третій членник темний, майже чорний. Лице і лоб темножовті, без слідів чорного забарвлення; щиток на тім'ї жовтобурий, потилиця також темножовта.

Груди зверху бурочервоні, з трьома широкими чорними поздовжніми смугами, відділеними одна від одної вузькими бурочервоними смужками; бічні чорні смуги спереду майже доходять до плечових горбків, назад стають вужчими, і звужені кінці їх досягають задніх (посталярних) грудних горбків, зовнішні бічні краї цих смуг дуговидні; середня чорна смуга пряма, з паралельними краями, розділена вздовж посередині заглибленою рисочкою; ця смуга починається від передньогрудей і закінчується відразу за швом. Плечові горбки, краї грудного щита, задня частина його за кінцями чорних смуг, щиток і передній край задньогрудей бурочервоні, решта задньогрудей зверху чорна; боки середньо-і задньогрудей бурочервоні; кокси трохи темніші, ніж боки.

Ноги бурочервоні, третій—п'ятий членики лапок передніх і середніх ніг темніші; на задніх ногах темні дистальна половина гомілок і лапки.

На крилах темна смуга досягає лише середини комірки R_5 , але біля стебельця цієї комірки крило теж темнуватє; субкостальна комірка і комірка між sc і r майже прозорі; sc_1 і sc_2 (остання добре розвинена) темножовті.

Довжина нашого екземпляра 13 мм (при підігнутому черевці).

Physocephala chrysorrhoea Meig. (1824)

(*Conops pallasii* Meig., *C. serpyllleti* Zell., 1842;
C. truncata Lw., 1847; *Physocephala maculigera* Kröb., 1914)

С а м е ц ь. Хоботок бурочорний, довжина його вдвоє або навіть трохи більше перевищує довжину вертикального поперечника голови; сяжки бурочорні, лише розширений кінець другого членика і основа третього бурочервоні; лоб і лице темножовті, іноді бурожовті, але на серединному килі лица є чорна смужка, що не утворює розвилки на кінці і не охоплює краю орального отвору; у самців з темніше забарвленим лицем (з жовтобурими вилицями) чорна смужка на килі іноді відсутня; щиток на тім'ї бурожовтий.

Середньогруди зверху, щиток і задньогруди бурочорні; плечові горбки буруваточервоні, в густому золотистому обпиленні, що поширюється і на прилеглі до горбків частини грудного щита; плеври середньогрудей червонобурі, у темніше забарвлених екземплярів майже темнобурі, з неширокою сріблястообпиленою поперечною смугою, що легко стирається; боки, а іноді і передній край задньогрудей в золотистому або сріблястому обпиленні; кокси забарвлені, як боки середньогрудей, ноги бурочервоні, лапки трохи темніші.

Перший сегмент черевця чорний, з сріблястим обпиленням вздовж заднього краю і на бокових горбках; другий сегмент бурочервоний, трохи вужчий ззаду, третій в передній третині також бурочервоний, далі—чорний, різко розширений ззаду; на стику другого і третього сегментів вузька яснообпилена смужка; вздовж заднього краю третього тергіта ширша яснообпилена смуга; усі сегменти, крім передньої третини третього, з широкими яснообпиленими поперечними смугами; кінець черевця яснообпилений.

С а м к а. Лице без чорної смужки на серединному килі. Тека досить велика, трапецієвидна, з закругленими кутами, біля кінця темнобура, знизу несе довгі тонкі волоски. Черевце темніше, ніж у самця, обпилені смужки вужчі.

Довжина 9 — 16 мм.

Вид відомий для Середньої і Південної Європи, Північної Африки, Аравії, а також для Алтаю. В фондах ХДУ і ЗІН автор бачив екземпляри з різних місць Харківської обл. (Зміїв, Борки, Куряж), з Олександрійського району Кіровоградської обл., з Лузького району Ленінградської обл., з околиць Уральська, з Сорокіна на Єнісеї і з Угорщини з датами збору з 6. VI до 30. VIII (останній з околиць Уральська).

Представники виду зустрічаються на квітках малини, на складноцвітих. Були виведені з ос родини *Sphecidae* (з представників родів *Bembex* і *Philantus*). Ветеринарний лікар Мишкін вивів цей вид (за визначенням О. О. Штакельберга) з домашньої бджоли (за повідомленням А. К. Бойко).

Phisocephala vittata F a b r. (1794)

(*Conops chrysorrhoea* Zeller., 1842; *C. semiatra* G. Costa., 1867; *C. solaeformis* Gimn., 1842)

С а м е ц ь. Хоботок бурочорний, в півтора раза довший, ніж вертикальний поперечник голови; сяжки теж бурочорні, але на стику другого і третього члеників бурочервоні; лице і лоб темножовті, щиток на тім'ї бурожовтий, потилиця бурочорна.

Груди зверху, щиток і задньогруди чорні, плечові горбки бурочорні, злегка обпилені на внутрішньому боці; плеври червонуватобурі, як і передні кути грудного щита за плечовими горбками. Кокси забарвлені, як плеври; ноги жовточервоні, лапки темніші. На крилах темна смуга завдовжки від основи крила до кінця r_1 і завширшки в основній половині крила до m_2 ; субкостальна комірка жовтувата; sc_2 добре розвинена.

Черевце бурочорне, лише другий тергіт і передня третина третього буруваточервоні; вздовж заднього краю тергітів досить широкі золотистообпилені смуги; кінець черевця буруватожовтий, весь в золотистому обпиленні.

С а м к а більша за самця. Червоне забарвлення на черевці менш поширене і помітне лише по обидва боки від стику другого і третього сегментів; обпилені смуги вузьчі, сріблясті; кінцеві сегменти блискучі, бурочорні, майже без обпилення; тека невелика, напівкругла.

Представники виду мінливі щодо забарвлення. Довжина 11—12 мм (за літературними даними — 9—16 мм). Вид, указаний в літературі для Середньої і Південної Європи, Середньої і Малої Азії і Північної Африки. В фондах ЗІН і ХДУ автор бачив екземпляри з околиць Сум, Харкова, Одеси, Вітебська, Хмельницького, Славути, з Миргородського району Полтавської обл., з Криму, з Гисарського хребта, з Монголтау, з околиць Уральська, з Ашхабада, Астрабада, Сіцилії і Андалузії з датами збору з 17. VI (Крим) до 30. VIII (Уральськ). Представники виду часто трапляються на квітках метеликових (дорікніум) і губоцвітих (чебрець). Були виведені з видів *Vespa*, *Bombus*, *Eucera*, *Halictus*, *Megachile*,

Chalicodoma (за літературними даними). Є також сумнівне повідомлення про виведення представника цього виду з представника ряду прямокрилих — *Sphingonotus cyanopterus* Charp.

Physocephala nigra De Geer. (1776)

(*Physocephala macrocephala* Kröb., 1930; *Conops macrocephala* F., 1781; *C. analis* F., 1805; *Ph. nigrifacies* Bigot., 1887; *Ph. nigrifacies* Willist., 1892)

С а м к а. Хоботок чорний біля основи і на кінці, бурочервоний в дистальній половині, в півтора раза (або трохи менше) довший, ніж вертикальний поперечник великої голови; сяжки бурочервоні; лоб і лице темножовті; на лицевому килі чорна смужка, яка роздвоюється на кінці і охоплює підвищений край орального отвору; на лобі широка чорна поздовжня смуга, від передніх країв якої на лице відходять вузьенькі чорні смужечки; тім'яний щит бурочервоний, з бурочервоним переднім краєм; потиличний бік голови чорний.

Грудний щит чорний; плечові горбки темні, буруваті, з вузькою смужкою обпилення на внутрішньому боці; задньогруди, грудні плеври і кокси червонуваточорнобурі.

Ноги разом з лапками бурочервоні, але основна чверть стегон чорна; кінцева третина задніх гомілок трохи плескувата і розширена. Черевце чорне, без блиску, з вузькими сріблястообпиленими смужками вздовж задніх країв тергітів; кінцеві сегменти чорнобурі, злегка блискучі; тека мала, півкругла, чорнобуря.

Великі комахи: 15—20 мм.

Вид в літературі вказаний для Європи і Туркестану. В фондах ЗІН і ХДУ є екземпляри з околиць Житомира — 25. V, з долини р. Ірпінь — 15. VIII, з Лубен — 5. VII, з Кубані — 18. VIII, з колишньої Семиріченської обл. — червень—липень, з колишніх Петербурзької і Тульської губерній, з нижнього Уралу, Ферганської долини, Єнісейська, Іркутська і з Забайкалля.

Вид відомий як паразит *Bombus hortorum*.

Physocephala rufipes Fabr. (1781)

(*Conops meridionalis* Macq., 1835)

С а м е ц ь. Хоботок завдовжки як півтора вертикальних поперечника голови; сяжки бурочорні, але на стику другого і третього члеників і на третьому членику, крім його кінця,

червонуваті; лоб і лице в основі темножовті, щоки і краї орального отвору біля шок чорнобурі; на серединному килі лица чорна смужка не роздвоєна на кінці; на лобі широка бурочорна поздовжня смуга, трохи розширена біля тім'яного щитка, останній червонобурий або бурочорний; від лобної смуги по обидва боки сяжкового горбка відходять на вилиці чорні смужки.

Грудний щит, плечові горбки, задньогруди, плеври і кокси чорнобурі; на коксах спереду, на внутрішньому боці плечових горбків і на боках середньогрудей помітне негусте сріблясте обпилення; дзигчальця ясножовті. Ноги бурочервоні, лапки темніші, основи стегон також бурочервоні, але темнішого відтінку. На крилах темна смуга поширюється далі, ніж у інших видів роду, — до самої вершини крила, цілком захоплюючи проксимальну половину комірки R_5 і в дистальній її половині — частину її ширини; вздовж жилки m_2 також тягнеться темна смужка; субкостальна комірка жовтувата, злегка темна; sc_2 добре розвинена.

Черевце бурочорне, дуже вузьке на стику другого і третього сегментів (у ясніше забарвлених екземплярів другий сегмент бурочервоний), з вузькими золотистожовтими поперечними смугами вздовж заднього краю тергітів; кінець черевця в золотистому обпиленні. Забарвлення окремих екземплярів варіює.

Самки більші, ніж самці; черевце на стику другого і третього тергітів не таке вузьке, як у самців. Тека середнього розміру, напівкругла, чорнобура. Лоб іноді без чорного забарвлення. Довжина 11—18 мм.

Один з найпоширеніших видів у Середній і Південній Європі, Малій Азії, Туркестані і Японії. Автор бачив екземпляри з Харківської обл. (околиці Харкова, Куряж, Борки, Тростянець) — 15. VI — 6. VIII, з Київської обл. (околиці Києва, Ірпінь) — 16. VII — 15. VIII, з Сміли — 9. VII, з Житомирської обл. (Радомишль, Коростишів) — 16—25. VI, з Полтавської обл. (Супоївка, Лубни, Бербениці, Ярецьки) — 2. VI — 23. VII, з Кіровоградської обл. — 25. VII, з околиць Ужгорода — 11—14. VIII, з околиць Балти — 12. VII, з Могилівської обл., з Алупки, Сталінабада, Железноводська, Сухумі і з Таджикистану.

Часто зустрічається на різних квітках (один екземпляр спійманий на ваточнику (*Asclepias*); літає з другої половини червня до першої половини серпня. Представники виду були виведені з джмелів: *Bombus terrestris*, *lapidarius*, *agrorum*, *hortorum*.

ПІДРОДИНА МУОРИНАЕ

Рід *Zodion* Latr. (1796)

Представники роду *Zodion* помітно відрізняються від представників інших родів підродини одноколінчастим хоботком і відносно значним розвитком макрохет на тілі; тому цей рід можна виділити в окрему трибу — *Zodiini*, яка, проте, містить лише один рід — *Zodion*.

Представники роду — середнього розміру або дрібні комахи з переважно сірим забарвленням тіла і жовтим забарвленням частин голови, зрідка також черевця. Хоботок одноколінчастий, з коліном лише в місці зчленування з оральним конусом, темнозабарвлений, довгий — звичайно трохи більше ніж удвоє довший за вертикальний поперечник голови, невеликої у представників роду; біля місця зчленування хоботка з оральним конусом прикріплені дуже маленькі одночленикові щупики. Лицеві частини інтенсивножовтого забарвлення, яке на лобі звичайно переходить в темніше, червоножовте. Сяжки короткі; другий і третій членики їх приблизно однакової довжини; останній — несе спинну двочленикову щетинку, перший членник якої помітно товщий, ніж другий.

Груди частіше сірі, з малюнком з чорних рисочок і крапок. Крила з радіальною коміркою, то вузько відкритою, то (частіше) замкненою на краю крила або навіть короткостебельчастою. Ноги з сильно розвиненими стегнами і дуже тонкими щетинками; кігтики і пульвіли в самців і самок дуже довгі, значно довші, ніж останній членник лапки.

Черевце несе дрібні макрохети, що сидять на дрібних круглих темних плямочках, розташованих рядками вздовж країв тергітів.

У фауні УРСР знайдено три види: *Z. cinereum* F., *Z. notatum* Meig., *Z. erythrurum* Rond. Крім того, знайдено самку, ознаки якої цілком відповідають ознакам встановленого Кребером виду *Zodion grande*. Проте, оскільки у великому матеріалі, який був у розпорядженні як О. Кребера, так і автора цієї роботи, не знайшлося самця, ми повинні припустити, що *Zodion grande* Kröber є однією з форм самок виду *Z. erythrurum* Rond., яка має темнозабарвлене черевце. Це тим імовірніше, що, за свідченням Кребера, самки виду *erythrurum* Rond. надзвичайно мінливі щодо забарвлення черевця.

Таблиця для визначення поширених
на Україні видів роду *Zodion*

1 (2)	Сяжки чорні.	<i>Z. notatum</i> Meig.
2 (1)	Сяжки цілком чи частково жовточервоні.	
3 (4)	Стегна темносірі або майже чорні; черевце сіре; дрібні комахи (5—8,5 мм).	<i>Z. cinereum</i> F.
4 (3)	Стегна в основному жовточервоні; черевце здебільшого теж жовточервоне (особливо в самців), рідше темного забарвлення; більші комахи (8,5—10 мм).	<i>Z. erythrurum</i> Rond.

Zodion notatum Meig. (1804)

(*Myopa irrorata* F., *M. tessellata* F., 1805)

Хоботок чорний, маленькі пальпи темнозабарвлені; лицеві частини жовті, нижня половина лоба (біля основи сяжків) жовточервона; верхня — червонобура; сяжки чорні з сріблястим нальотом; на лиці теж сріблястий наліт, особливо помітні вузькі смужки його біля очей.

Груди попелястосірі, з системою темнокоричневих, подекуди майже чорних поздовжніх смужок; пара середніх, найкоротших, починається від переднього краю середньогрудей і далеко не доходить до середини грудного комплексу; по боках від них проходять смужки другої пари, що починаються трохи відступивши від переднього краю середньогрудей, проходять назад за грудний шов і в задній частині грудей розпадаються на круглі плямочки; третя зовнішня пара смужок складається власне з ряду окремих округлих темних плям; щиток темносірий, по його краю є ряд темнокоричневих або чорних круглих плямочок, на яких стоять порівнюючи міцні макрохети.

Ноги сірі, в колінному суглобі жовтуваті, лапки темнобурі, майже чорні, пильвіли червоножовті. На крилах комірка замкнена, короткостебельчаста. Черевце сіре або жовтосіре; на третьому і четвертому тергітах вздовж заднього краю — ряди круглих темних плямочок з щетинками; крім того, по всій поверхні третього—п'ятого тергітів безладно розкидані такі самі або дрібніші плямочки; на третьому тергіті темні плямочки найбільші, на дальших — дрібніші; на першому-другому тергітах темний малюнок розмитий. Геніталії чорні. Довжина комахи 4,5—6 мм.

Вид вказаний в літературі для Європи і Єгипту; автор бачив екземпляри з околиць Харкова, з околиць Ушиці

Хмельницької обл., з околиць Луги і Гдова Ленінградської обл. з датами збору з 24. V до 28. VI; отже, вид належить до порівнюючи ранніх, проте в літературі вказаний також для середини літа.

Zodion cinereum F a b r. (1794)

(*Zodion conopsoides* Latr., 1809; *Z. fuliginosus* R. D., 1853; *Z. fulvicorne* R. D., 1880; *Z. pedicillatum* R. D., 1853; *Myopa tibialis* F., 1805)

Хоботок звичайно трохи коротший, ніж у попереднього виду, довжина його менше ніж удвоє перевищує вертикаль-

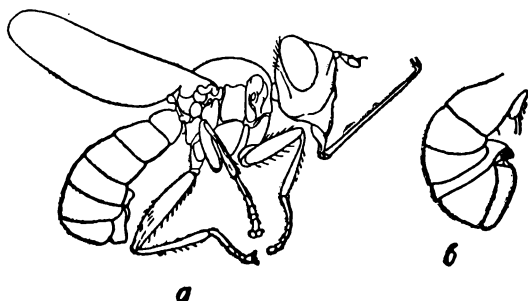

Рис. 43. *Zodion cinereum*:

а — самець, б — черевце самки.

ний поперечник голови; пальпи темнозабарвлені, лице то ясно-, то темножовте з сріблястим нальотом; лоб біля основи сяжків то темножовтий, то червоножовтий, догори темніший і біля оцелярного горбка червонобурий; сяжки в цілому буруваточервоножовті, але на кінці третього членика і звичайно на першому членику темні, темне забарвлення в різних екземплярів поширене по-різному.

Груди сірі з малюнком, схожим на малюнок попереднього виду, лише бічні смужки проходять за плечовими горбками трохи навкис.

Ноги сірообпилені, кінці стегон, особливо знизу, і початок гомілок червоножовті, також в сірому обпиленні; у деяких екземплярів гомілки з зовнішнього боку так забарвлені на всьому протязі. Жилкування на крилах таке саме, як у попереднього виду.

Черевце сіре, третій—п'ятий тергіти з рядами великих бурочорних плямочок з щетинками вздовж заднього краю тергітів; на решті поверхні тергітів дрібніші темні плямочки

розкидані безладно. Генітальні сегменти самки вкриті блискучим бурочорним довгастим щитом, звуженим при кінці.

Довжина комахи 5—8,5 мм.

Дуже поширений вид; автор бачив екземпляри з околиць Харкова і Змієва, з різних місць Полтавської, Київської, Хмельницької, Одеської, Курської областей, з Лузького району Ленінградської обл., з околиць Кишинєва, з Єревана, Сталінабада, Криму, Таджикистану й Андалузії з датами збору переважно в червні і липні, рідше раніше, починаючи з 17. V.

Представники виду були виведені з *Halictus rubicundus* Chr. (рис. 43).

Zodion erythrurum Rond. (1865)

(*Zodion pulchrum* Lw., 1868)

С а м е ц ь. Хоботок чорний, різної довжини, здебільшого довгий — майже втриє довший, ніж вертикальний поперечник голови; біля його основи містяться дуже дрібні рудуваті пальпи; сяжки буруватожовточервоні; лицеві частини темно-жовті з сріблястим нальотом, лоб жовточервоний біля основи сяжків, далі вгору до оцелярного горбка він поступово стає темнішим.

Середньогруди, щиток і задньогруди буруватосірі з рисунком з бурочорних поздовжніх смужок і крапок, подібним до рисунка на грудях у попереднього виду. Плеври і кокси сірі, на передніх коксах спереду ясний наліт. Стегна і гомілки жовточервоні; вентральний бік кінцевої третини задніх гомілок темний; темні також лапки всіх ніг, особливо задніх; передньодорзальний бік гомілок вкритий сріблястим нальотом.

Жилки на крилах червонуваті, лише кінцеві третини їх трохи темніші; комірка R_5 замкнена, короткостебельчаста.

Черевце в цілому жовточервоне, з сіруватим обпиленням і бурочервоними крапками, то більшими, розміщеними в ряд вздовж заднього краю третього і четвертого тергітів, то дрібними, безладно розкиданими; перший тергіт густо вкритий сірим обпиленням; через передню половину другого тергіта проходить дугою поперечна сіра смужка, перетнута посередині широкою сірою поздовжньою смугою, що не переходить на задню половину тергіта; на боках тергіта, на смужці, порівнюючи довгі темні волоски; тергіти, починаючи з п'ятого, сірожовті; генітальні сегменти рудуватобурі, блискучі.

С а м к а. Єдиний екземпляр, що є в нашому розпорядженні, має темнозабарвлене черевце і міг би розглядатися як представник описаного Кребером виду *Zodion grande*; але Кребер теж бачив лише самку; наш екземпляр цілком, крім забарвлення черевця, схожий з описаними вище самцями; отже, стає цілком імовірним припущення про наявність у виду *Z. erythrurum* самок з темнозабарвленим черевцем, яких Кребер визнав за представників окремого виду *Z. grande*.

Наш екземпляр забарвлений в цілому темніше, ніж описані вище самці.

Основа сяжків темнувата, груди і плеври темносірі, дистальна половина крила з чорними жилками і забарвлена трохи темніше, ніж у самців з інших видів.

Черевце темносіре, задній край третього тергіта ясносірий, з великими темними круглими плямочками; п'ятий тергіт ясносірий, з блискучою чорною смужкою вздовж переднього краю; генітальні сегменти злиті в блискучочорний, трохи загострений на кінці комплекс.

Довжина тіла самки при підігнутому черевці близько 12 мм, самців — 10—11 мм.

Види *Z. erythrurum* R o n d. і *Z. grande* К р., що є, на наш погляд, самцями й самками першого з цих видів, указані в літературі для Середньої і Південної Європи, Малої Азії і Північної Африки. Екземпляри, знайдені автором у фондах ЗІН і ХДУ, зібрані в околицях Харкова, в Яреськах Полтавської обл., біля Житомира, Ярославля і Сталінабада — всі з датами збору 5—20. VI.

Рід *Myopa* F a b r. (1775)

(*Fairmaria* R. D., 1853; *Gonirhynchus* R o n d., 1857; *Haustellia* R. D., 1853; *Loncopalpus* R. D., 1853; *Myopella* R. D., 1853; *Poresia* R. D., 1853; *Pictinia* R. D., 1853; *Purpurella* R. D., 1853)

Різної величини — від 3,5 до 15 мм комахи, переважно бурочервоного забарвлення, рідше жовтобурі або майже чорні. Велика роздута голова з лицевими частинами настільки розвиненими, що вертикальний поперечник вилиць удвоє або більше перевищує такий же поперечник ока; лоб широкий у самців і самок, здебільшого бурочервоний; оцелярний горбок темнозабарвлений, блискучий; потилиця здебільшого яснозабарвлена, як і лице, але у верхній третині біля тім'я більш або менш темна; вздовж заднього краю лицевих частин у багатьох видів є бахрома з ніжних білих

волосків. Хоботок довгий, двоколінчастий; сяжки з двочлениковою спинною щетинкою на третьому членіку.

Грудний щит зверху чорний навіть у порівнюючі яснозабарвлених комах; стигми на передньо- і задньогрудях звичайно обведені яснозабарвленим валичком, який трохи підвищується над поверхнею відповідних склеритів грудей.

Закрилові платівки порівнюючі добре розвинені; кінець жилки r_{4+5} звичайно трохи загнутий догори; радіальна комірка відкрита. Стегна сильно розвинені; на вентральному боці стегна в кінцевій половині звичайно є жолоб, в який при складанні ноги входить проксимальна половина гомілки; краї цього жолоба вкриті короткими гострими шипиками — пристосування для захоплювання жертви під час її зараження; кігтики і пильвіли сильно розвинені; ширина члеників лапок більша за довжину.

Черевце досить широке, овальне.

Представники роду *Myopa* були виведені з бджіл — *Andrena carbonaria* L., *A. ovina* Klug, *vaga* Pnz., з видів роду *Eucera*; спостерігалось, що вони гналися за представниками роду *Colletes*; вони часто проникають в гнізда видів *Bombus* і *Vespa*. Часто зустрічаються весною на вербах, на сережках яких живляться представники роду *Andrena*, на складноцвітих, на конюшині та ін.

На території України знайдені види: *Myopa buccata* L., *M. dorsalis* F., *M. fasciata* Meig., *M. picta* Pnz., *M. polystigma* Rnd., *M. testacea* L. з варіацією *stigma* Meig., *M. occulta* Wied. і *M. variegata* Meig.

Таблиця для визначення поширених на Україні видів роду *Myopa*.

- 1 (8) Задній край лицевих частин з бахромою з досить довгих м'яких білих волосків.
- 2 (3) Комірка між радіальною і медіальною жилками біля вершини крила з великою відокремленою димчастою плямою; вилиці з темними плямами.
M. picta Pnz.
- 3 (2) Комірка між радіальною і медіальною жилками без відокремленої темної плями; димчасте потемніння на крилах, коли воно є, розмите, без окреслених плям.
- 4 (5) Середня поперечна жилка (*rm*) не темна; крила з розмитим димчастим рисунком; кінець субкостальної жилки темнуватий.
M. buccata L.

- 5 (4) Середня поперечна жилка (*rm*) темна; між основою сяжків і краями очей є темні плями, іноді не різко окреслені.
- 6 (7) На крилах темна лише середня поперечна жилка (*rm*); на лицевих частинах є темні плями різної величини і розміщення. *M. testacea* L.
- 7 (6) Крім середньої поперечної жилки, розмите димчасте потемніння є: вздовж задньої поперечної жилки, біля середини передньої основної комірки і біля вершини крила; на лицевих частинах плям нема. *M. polystigma* R n d.
- 8 (1) Задні краї лицевих частин без бахроми з білих волосків.
- 9 (10) Край ротового отвору з обох боків з невеликою округлою чорною плямою; вершина черевця в густому обпиленні, з парою чорних великих плям на четвертому сегменті і дрібних на п'ятому. *M. variegata* Meig.
- 10 (9) Краї ротового отвору спереду без чорних плям.
- 11 (12) Дрібні комахи (5—6 мм) з дуже коротким хоботком, що ледве виступає з ротового отвору; майже цілком чорні. *M. occulta* Wied.
- 12 (13) Більші комахи (7—15 мм) з довшим хоботком.
- 13 (14) Великі (11,5—15 мм) комахи; щиток і черевце бурочервоні. *M. dorsalis* F.
- 14 (13) Дрібні комахи (7—10 мм); щиток чорний, черевце темного кольору, густообпилене на кінці. *M. fasciata* Meig.

Myopa picta Р а н с е р. (1798)

(*Sicus picta* R. D., 1853; *Myopa varia* Wied., 1830)

Хоботок дуже довгий: складений вдвоє, він в півтора рази довший, ніж вертикальний поперечник голови; кінцева половина дуже короткого третього членика сяжків у самця чорна, але основа його бурочервона; у самок третій членик бурочервоний; сяжкова щетинка бурожовта; бахрома з густих, досить довгих волосків; на вилицях дрібні темні плями; на тильному боці вилиць (поза бахромою) — плями більшого розміру; лоб охряножовтий, іноді буруватий.

Груди зверху, включаючи щиток і задньогруди, бурочорні, злегка блискучі, з двома поздовжніми обпиленими смужками і з досить довгими жорсткими волосками по краях; боки грудей жовтуватобурі.

Ноги бурожовті, на стегнах чорні поперечні кільця і посередині яснообпилене кільце; стегна і гомілки з порівнюючи густими і довгими волосками. На крилах в середині комірки R_5 досить різко окреслена темнодимчаста пляма, на решті площі крила — розмите блідодимчасте потемніння; кінець субкостальної жилки темніший. Черевце червонобуре, з чорними задніми краями тергітів і з сріблястим обпиленням.

Довжина 8—10 мм.

Вид на території УРСР зустрічається рідко; автор бачив лише один екземпляр, спійманий біля Марковичів Волинської обл. 16.V. В літературі вказаний для Середньої і Південної Європи, Середньої і Малої Азії і Північної Африки.

Myopa buccata Linn. (1761)

(*Myopella florea*, *M. marginalis*, *M. punctipes*, *M. punctigera* Rob. Des., 1853)

Складений хоботок не довший, ніж вертикальний поперечник голови; третій членик сяжків бурочервоний, трохи темніший при основі; лицеві частини блідожовті, майже білі, з білою бахромою, вздовж заднього краю; на лицевих частинах дрібні темні плями, розміщення яких різне в різних екземплярів; лоб бурочервоний з темнішими по-різному розміщеними плямами.

Грудний щит чорний, але задня третина його, плечові горбки і щиток жовтобурі; щиток посередині звичайно темний; плеври жовтобурі до ржавобурих. На крилах розмитий димчастий рисунок, але середня поперечна жилка і невелика площа платівки крила навколо неї безбарвні, напівпрозорі.

Ноги жовтобурі з чорними кільцями; передні стегна, крім основи і вершини, темніші; на середніх і задніх стегнах темніша в основному дистальна половина, крім вершини; гомілки також бурожовті, з місцевими потемніннями. Черевце від жовтобурого до майже чорного забарвлення, особливо на третьому тергіті; вздовж заднього краю тергітів вузькі обпилені смуги.

Довжина 5—10 мм; самки крупніші за самців. Трапляються досить часто весною на вербах, на кульбабі, на ранніх розоцвітих. На Україні знайдені в Харківській обл. біля Куряжа 16.VI на швабці (*Berteroa*), біля Сум 14.IV—16.VI, в Олександрійському районі Кіровоградської обл. 16.V, в Теремках біля Києва 23.V, в долині Ірпеня в Київ-

ській обл. 9—24. V, в Сквирському районі Київської обл. 2. VIII, біля с. Жеребкове Одеської обл. 17. V У фондах ЗІН автор бачив екземпляри з Ленінградської, Новгородської, Ярославської, Рязанської, Курської областей, з Голодного Степу, Уралу, Бухари, з закаспійських районів, з Чехії, Угорщини, з Ірану; в літературі є також вказівки про знаходження представників виду в Японії і Північній Африці.

Myopa testacea Linn. (1759)

(*Myopa pellucida*, *M. umbripennis* R. D., 1830;
Myopella pictipennis R. D., 1853)

Складений хоботок трохи коротший, ніж вертикальний поперечник голови, його проксимальне коліно чорне, дистальне ясніше забарвлене; третій членик сяжків жовто-червоний; забарвлення лицевих частин темножовте; бахрома негуста і волоски її порівнюючи короткі; між основою сяжків і краєм очей бура пляма, друга така сама пляма різного обрису і величини міститься трохи нижче на вилицях; у самок плями не так різко окреслені; лоб жовто- або червонобурий, по краях (біля очей) і біля основи сяжків забарвлений темніше.

Грудний щит чорний, з поздовжніми обпиленими смужками, але плечові горбки, бічні краї, задній край грудного щита і щиток червонобурі; плеври жовтобурі. На крилах середня поперечна жилка (*rm*) і платівка крила навколо неї темні. Ноги жовтобурі, з чорними плямами, колінні суглоби буруватожовті.

Забарвлення черевця мінливе; передня половина черевця бурочервона, задня більш або менш темна і обпилена. Забарвлення в самців і самок різне; у самців наших екземплярів перший сегмент (крім затемненої основи), весь другий сегмент і передня половина третього (крім темної середини) бурочервоні; далші сегменти чорні, більш або менш обпилені; у самки бурочервоні перший сегмент, крім темної основи, і другий, крім темної задньої третини; далші сегменти більш або менш темні, але не чорні — в основному теж темнобурочервоні, обпилені переважно вздовж задніх країв тергітів.

Довжина 6—10 мм.

На території України зібрані в околицях Лубен 7. VI, Кам'янця-Подільського 14. V, Харкова 22. IV, Осипенко 27. V, в Глобинському районі біля Кременчука 4. V, в околицях Канева 15. V, в Біличах Київської обл. 12. V, в околицях

Сум 18. IV—6. V, в околицях Балти 7. IV—3. VI, в околицях Херсона 11—20. IV. Автор бачив екземпляри з Курської, Ленінградської, Кіровоградської областей, з околиць Пскова, Оренбурга, з Криму, Сталінабада, Фрунзе і Тавриза. В літературі вид вказаний для всієї Європи, Сибіру, Середньої і Малої Азії, Сирії, Японії і Північної Африки.

Представники виду трапляються найчастіше на складноцвітих, на квітках малини, на вероніці та ін.

В літературі часто вказана темна різновидність — *var. stigma* Meig., яка окремими авторами (Сегі) описана як окремий вид. Автор бачив екземпляри з таким визначенням з околиць Харкова (Ярошевський), але підстав для виділення цієї варіації, на наш погляд, нема.

Myopa polystigma Rond. (1857)

Хоботок дуже короткий: складений — значно коротший, ніж вертикальний поперечник голови. Третій членник сяжків червоножовтий; бахрома з досить довгих і густих білих волосків; лицеві частини буроватожовті, без темних плям; лоб буруватожовточервоний, темніший біля країв очей і біля основи сяжків (рис. 44).

Рис. 44. Голова *Myopa polystigma*.

Грудний щит посередині бурочорний, але плечові горбки, бічні краї, задній край і щиток бурочервоні. На крилах темна середня поперечна жилка (*rm*), трохи ясніші задня

поперечна жилка і вершина крила (вершина комірки R_5); крім того, темні плями є біля місця розгалуження радіального ствола жилок і блідіші біля місця розгалуження кубітального ствола. Автор бачив один екземпляр виду з Гайворонського району Курської обл. з двома *rm*, однаково темними, і з коротким відгалуженням медіальної жилки в середину комірки R_5 . Ноги червонобурі, стегна місцями трохи темніші. Черевце жовто- або червонобуре в негустому обпиленні на кінцевих сегментах (рис. 45).

Довжина 7—8 мм.

Представники виду в УРСР зустрічаються рідко; автор бачив лише два екземпляри з околиць Харкова без дат і з с. Красне Ровенської обл. з датою збору 21. IV; крім

того, був оглянутий екземпляр з околиць Грайворона Курської обл., про який згадано вище, екземпляр з Ленінград-

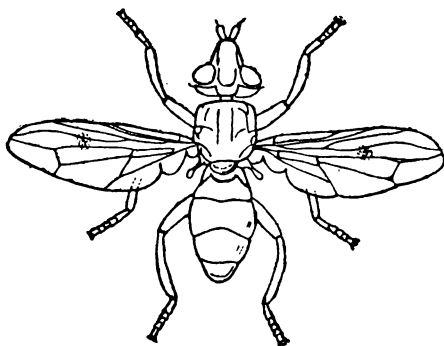

Рис. 45. Самець *Myopa polystigma*.

ської обл. з датою — травень і екземпляр з Угорщини. В літературі вид вказаний для Середньої і Південної Європи і для Кавказу.

Myopa variegata Meig. (1804)

(*Myopa nitida* F., 1805; *Myopina variegata* R. D., 1853)

Хоботок досить короткий: складений — коротший, ніж вертикальний поперечник голови; третій членник сяжків жовточервоний, трохи темніший в кінцевій третині; лицеві частини темножовті без темних плям, лише в одного екземпляра з Курської обл. у верхній частині вилиць є блідобура довгаста вигнута пляма. На краях ротового отвору є з кожного боку по одній невеликій чорній плямочці; бахроми нема, нижній бік лицевих частин забарвлений значно ясніше, ніж лице, і вкритий дрібними білими волосками, помітними і на краях щок; лоб яснозабарвлений, бурувато-або червонуватожовтий, на ньому біля краю очей темна пляма.

Грудний щит бурочервоний, блискучий, з ледве помітними трьома подовжніми яснообпиленими смужками; плечові горбки, краї грудного щита і щиток темні, червонобурі; щиток посередині густообпилений; плеври жовтобурі. Крила злегка сіруваті, прозорі, без димчастого затемнення; основа крила жовта; субкоста жовта на всьому протязі.

Ноги бурожовті, з досить різко окресленими бурочорними плямами і з яснообпиленими поперечними поясками; передні

стегна майже всі чорні, блискучі, лише в колінному суглобі бурожовті; останній членик лапок трохи темніший.

Черевце своєрідно забарвлене; другий тергіт бурожовтий, яснообпилений по боках; третій — бурочорний, лише на боках бурожовтий, обпилений; четвертий тергіт увесь густообпилений, з двома великими різко окресленими чотирьокутними плямами і з блискучими чорними плямами збоку; п'ятий тергіт також увесь обпилений, з двома дрібнішими округлими чорними плямочками біля середини і блискучими бурочорними збоку.

Довжина 7—8 мм.

Представники виду досить звичайні на території УРСР, є екземпляри: з околиць Харкова — 14. VI, з Радомишльського району Житомирської обл. — 4. VII; з Біличів Київської обл. — 6. VII, з околиць Києва — 28. IV, з Затишся Харківської обл. — 15. VII, з околиць Цюрупинська — 17. IV, з Марковичів Волинської обл. — 16. VI. Автор бачив також екземпляри з Курської, Рязанської і Московської областей, з середнього Уралу — 30. VIII, з Монголії і з Осетії.

Отже, період льоту в умовах УРСР триває з кінця квітня на півдні до середини липня на півночі, а окремі екземпляри трапляються і в серпні.

В літературі вид вказаний для Південної і Середньої Європи; відмічене одвідування представниками виду будяків і кам'яника (*Telekia* — складноцвіт).

Myopa occulta Wiedem. (1824)

(*Gonyrhynchus dispar* Rnd., 1857)

Хоботок дуже короткий: складений — ледве виступає з ротового отвору; пальпи довгі, яснозабарвлені; третій членик сяжків жовточервоний, більш-менш темний в кінцевій третині; лицеві частини темножовті, без плям і без бахром; лоб різного забарвлення — від буруватожовтого або буруваточервоного до бурочорного. Грудний щит і щиток бурочорні; плечові горбки і плеври бурочервоні, темні.

Крила без плям, з жовтуватою основою; кінці радіальної і медіальної жилок на вершині крила дуже зближені між собою, так що в окремих екземплярів комірка R_5 замкнена, а в одного екземпляра навіть стебельчаста. Ноги від червонобурих до бурочорних, трохи ясніші в суглобах, короткі міцні щетинки на нижньому боці стегон добре помітні.

Черевце то бурочорне, то червонобуре, темне.

Довжина 5—6 мм.

На території УРСР представники виду зустрічаються порівнюючи рідко; спіймані в околицях Харкова 27. VI, в околицях Києва 15. VII (самець і самка); автор бачив також екземпляри з Рязанської обл. з датами лову 3—24. VII.

В літературі вид вказаний для Середньої і Південної Європи і для Північної Африки.

Представники виду найчастіше одвідують квітки метеликових; були спіймані на конюшині і на дорікніумі.

Myopa dorsalis F a b r. (1794)

(*M. testacea* Gmel., 1793; *M. ferruginea* Pnz., 1794;
M. grandis Meig., 1804)

Хоботок, коли складений, звичайно трохи коротший, ніж вертикальний поперечник голови, бурочорний, але основа його і пальпи в більшості екземплярів бурочервоні; третій членик сяжків жовточервоний; лицеві частини від ясно- до темножовтого забарвлення, без темних плям; бахромі нема; лоб у цілому бурочервоний, місцями більш або менш темний; над краями очей складка лобної поверхні утворює валик, звичайно ясніше забарвлений, ніж решта лоба.

Передня частина грудного щита чорна; це забарвлення від передньогрудей поширюється до поперечного шва і за шов проходять на боках лише дві великі чорні плями — по одній з кожного боку; середньогруди (крім зазначених плям) разом з щитком бурочервоні; стерноплеври в більшості екземплярів чорні або принаймні дуже темні, лише вздовж верхнього краю бурочервоні. Крила злегка сіруваті з жовтою основою і часто з жовтою субкостальною жилкою. Ноги бурочервоні; на стегнах знизу дрібні міцні щетинки, між якими є окремі довші.

Черевце бурочервоне, в окремих екземплярів більш або менш темне (темніше — в екземплярів з південних районів); вздовж заднього краю тергітів вузькі обпилені смужки, рсзширені на боках. Комахи цього виду найбільші серед палеарктичних представників роду *Myopa*; їх довжина 11,5—15 мм.

Представники виду досить звичайні в УРСР; знайдено екземпляри з Сквирського району Київської обл. — 2. VIII, з Миргородського району Полтавської обл. — 10—19. VII, з Зміївського і Харківського району — 7. VI (решта екзем-

плярів без дат), з Осипенківського району Дніпропетровської обл. — 1. VI, з Олександрійського району Кіровоградської обл. — 6. VI, з Хмельницького району — 7. VII і з Кам'янець-Подільського району Хмельницької обл. — 12. VI. У фондових матеріалах ЗІН АН СРСР автор бачив екземпляри також з Ленінградської, Псковської і Курської областей, з Середнього Уралу, з Криму, з Ленкорані (Азербайджан) і з Андалузії. В літературі вид вказаний для всієї Європи, Малої Азії і Північної Африки.

Myopa fasciata Meig. (1804)

(*Conops fusca* Harris, 1776; *Myopa ephippium* Fabr., 1805).

Складений хоботок коротший, ніж вертикальний поперечник голови, пальпи жовтобурі; третій членик сяжків жовточервоний; лицеві частини темножовті, без плям; бахроми нема; лоб жовтобурий, з більшими або меншими темнішими бурочервоними плямами, що охоплюють з обох боків оцеларний горбок.

Грудний щит, крім плечових горбків, щиток і задньогруди бурочервоні, з малопомітними поздовжніми обпиленними смужками на середньогрудах. Плеври червонобурі, темні. Крила сіруваті, прозорі, без димчастого рисунка, основа крила жовтувата, субкостальна жилка жовта до кінця. Ноги бурожовті, з чорними плямами різної величини на стегнах і гомілкях (особливо на передніх стегнах); гомілки на дорзальному боці часто в сріблястому обпиленні.

Черевце темнозабарвлене, в основному буре, з нерізким чорним рисунком, іноді майже весь третій і четвертий тергіти чорні, з різними яснообпиленими смужками вздовж заднього краю; п'ятий тергіт здебільшого густообпилений. Тека добре помітна.

Довжина — 7—10 мм.

На території УРСР представники виду зустрічаються рідко. Автор не бачив жодного екземпляра, пійманого на Україні, але бачив екземпляри, з одного боку, з Лузького району Ленінградської обл., з колишнього Шлісельбурзького повіту, з Ліфляндії, з Рязанської, Новгородської, Свердловської, Акомолінської областей і з Забайкалля, а з другого боку, з околиць Таганрога і з Осетії, і тому автор вважає, що вид повинен бути представлений і в фауні УРСР, але трапляється тут рідко. На етикетках оглянутих екземплярів зазначені дати збору з 23. VII до 30. VIII. За літературними даними, літ представників виду спостерігається від травня

до серпня, а зустрічаються вони в Південній і Середній Європі і в Сибіру на квітках моркви, кульбаби, аґалік-трави, короставника, будяка.

Рід *Melanosoma* Rob. Desv. (1853)

(*Glossigona* Rond., 1856)

Лицеві частини сильно розвинені, як у всіх *Myopinae*, хоч і трохи слабіше, ніж у роду *Myora*, але довжина вилиць нижче ока не менша поздовжнього поперечника очей. Хоботок дуже довгий, двоколінчастий; кожне коліно його довше за вертикальний поперечник голови; пальпи несуть здебільшого довгі щетинисті волоски. Будова сяжків дуже нагадує будову їх у представників роду *Myora*, але сяжкова щетинка у більшості видів тонка, волосовидна, без помітного розчленування; сяжки короткі, значно коротші, ніж відстань між ними і тім'ям; перший членик найкоротший, третій округлий і звичайно трохи темніший на кінці.

Жилкування крил не відрізняється від жилкування у представників видів роду *Myora*; малюнка з окремих плям на крилах нема, але в більшості екземплярів крила трохи темніші посередині. Шипики на вентральному боці стегон слабо розвинені.

Черевце циліндричне, іноді густообпилене; тека слабо-розвинена; генітальні сегменти самців роздуті, здебільшого темнозабарвлені і мають додатки, що несуть довгі волоски.

На території УРСР знайдені представники трьох видів роду *Melanosoma*: *bicolor* Meig., *pallipes* Meig., *flaviventris* sp. nova.

Таблиця для визначення поширених на Україні видів роду *Melanosoma*

- 1 (2) Усе черевце яснозабарвлене, з ледве помітним обпиленням; довжина тіла 10 мм.
M. flaviventris sp. nova.
- 2 (1) Черевце темнозабарвлене, здебільшого чорне (яснозабарвленими можуть бути лише перший і другий тергіти) або густообпилене.
- 3 (4) Другий сегмент черевця бурожовтий, всі дальші сегменти в густому сірому обпиленні; ноги бурожовті; дрібні комахи (4,5—7 мм).
M. pallipes Meig.

- 4 (3) Черевце чорне, лише два передні сегменти можуть бути трохи ясніше забарвлені; ноги темнозабарвлені (бурочорні або темночервонобурі); більші (6,5 — 11 мм) темнозабарвлені комахи.

M. bicolor Meig.

Melanosoma bicolor Meig. (1824)

(*Myopa bicolor* R. D., 1830; *nigra* Meig., 1824;

Glossigona nupta Rond., 1857)

Темнозабарвлені, подекуди цілком, крім голови, чорні (особливо самки) екземпляри. Хоботок чорний, кожне коліно його вдвоє довше, ніж вертикальний поперечник голови; пальпи ясніше забарвлені — буруваті, з довгими щетинистими волосками; сяжки дуже малі: довжина їх приблизно вчетверо менша, ніж відстань від їх основи до оцелярного горбка; перший членик найкоротший, другий і третій приблизно однакової довжини; основна половина третього членика жовточервона, а кінцева — чорна; другий членик бурожовтий; сяжкова щетинка тонка, волосовидна, з ледве помітним потовщенням біля самої основи щетинки; забарвлення лоба від буруватожовтого до червонобурого; темні плями коли й трапляються, то лише біля внутрішніх країв очей на рівні оцелярного горбка (рис. 46).

Рис. 46. Голова
Melanosoma bico-
lor.

Грудний щит чорний, блискучий, плеври чорні або бурочорні.

Ноги чорні або бурочорні, лише в суглобах буруватожовті; кінцева половина стегон передніх ніг іноді яснозабарвлена; кокси передніх ніг сильно розвинені і яснозабарвлені, довжина їх перевищує половину довжини стегон. Крила прозорі, злегка сіруваті, з негустим розмитим потемнінням біля середини крила; основа крил жовта.

Черевце в самок або все чорне, або перший і другий сегменти частково темні, бурочервоні; тека слабо розвинена; у самців перший і другий тергіти бурожовті, другий тергіт ясніший за перший, решта сегментів темнозабарвлена, злегка обпилена; генітальні сегменти злиті у вигляді продовгуватоговального утворення бурочорного забарвлення з придатком, що несе пучок чорних волосків.

Довжина 7 — 11 мм.

Самки значно більші за самців.

На території УРСР представники виду зустрічаються досить рідко, автор бачив екземпляри з околиць Харкова, з Куряжа і Рижова Харківської обл. з датами збору 3—23. VI, з околиць Миколаєва — 25. VI, з різних місць Полтавської обл. (Грякове, Яреськи) — 23. VI — 23. VII, а також з Грайворонського району Курської обл. — 27. VI. В літературі вид вказаний для Середньої і Південної Європи, Малої Азії і Північної Африки.

Melanosoma pallipes Meig. (1824)

(*Occemyia pallipes* R. D., 1853; *Myopa pallipes* R. D., 1830; *Glossigond pallipes* Schin., 1862; *M. zetterstedti* R. D., 1853)

Найдрібніші комахи роду, що нагадують виглядом представників роду *Occemyia*. Довжина лицевих частин нижче ока не перевищує довжини поздовжнього поперечника ока; складений хоботок приблизно в півтора раза довший, ніж вертикальний поперечник голови; лицеві частини темно-жовті; будова і забарвлення сяжків такі самі, як у представників попереднього виду, але основна половина сяжкової щетинки товстіша, ніж кінцева, як у представників роду *Myopa*; лоб бурувато- або червонувато-жовтий; між основою сяжків і краєм ока нерізко окреслена темнобура пляма.

Грудний щит чорний, сірообпилений, з парою тонких темних поздовжніх смужок посередині і з ширшими розірваними на плями темними смужками по боках; щиток і плечові горбки в густому сірому обпиленні. Ноги яснозабарвлені, цілком бурувато-жовті. Крила без темного рисунка, основа їх жовтувата, субкостальна й перша радіальна жилки прозорі і жовті на всьому протязі.

На черевці перший тергіт темнозабарвлений, другий весь бурувато-жовтий, без обпилення, третій також бурувато-жовтий, але місцями темніший і вкритий негустим обпиленням; четвертий і п'ятий тергіти темнозабарвлені, в густому сірому обпиленні; кінцеві сегменти в самця червонувато-жовті. Самки автор не бачив.

Довжина 5—7 мм.

На території УРСР представники виду зустрічаються рідко; автор бачив лише самців з Марковичів Волинської обл. з датою збору 13. V і з Яресьок Миргородського району Полтавської обл. — 23. VII; крім того, у фондових колекціях ЗІН знайдені екземпляри з Лузького району Ленінградської

обл. — 18.V — 7.VI, з Єревана, з околиць Красноярська, з долини Альми (Крим) — 17.VIII і з Угорщини. Ю. М. Колосов вказує цей вид для Середнього Уралу. В літературі вид указаний для Середньої і Південної Європи, Середньої і Малої Азії.

Melanosoma flaviventris s p. n.

Вид виділений на підставі вивчення лише одного екземпляра — самки, — визначеного Ярошевським, як *Glossina bicolor* Meig. Погодитись з цим визначенням автор не може через наявність зовсім жовтого забарвлення всього черевця і своєрідного положення сяжків у екземпляра, що його описуємо.

Забарвлення лицевих частин трохи темніше, ніж у представників решти видів роду, червонуватожовте; віддалення від нижнього краю ока до нижнього краю щок не перевищує поперечника ока; хоботок чорний, дуже довгий, основне коліно його більше ніж удвоє довше за вертикальний поперечник голови; пальпи довгі, тонкі, бурожовті, з довгими чорними щетинистими волосками; лоб буруваточервоножовтий, довгий — довжина його дорівнює поздовжньому поперечнику ока; пляма, на якій містяться очки, має пучечок досить довгих, спрямованих вперед чорних щетинистих волосків; передній край лоба підвищується над лицевими частинами, що лежать безпосередньо під ним, і під цим краєм утворюється западина, в якій схована основа сяжків — весь перший і половина другого членика кожного з них. Сяжки спрямовані не вперед, а донизу, паралельно лицевим частинам; третій членик сяжків жовточервоний, кінцева половина його від основи сяжкової щетинки чорна; другий членик сяжків бурожовтий; сяжкова щетинка тонка, волосовидна.

Грудний щит чорний, трохи блискучий, злегка обпилений, плечові горбки також чорні, в густішому сірому обпиленні, щиток бурочорний, злегка обпилений; передні стигми короткоовальні, злегка опуклі, яснозабарвлені, майже білі; плеври бурочорні; кокси передніх ніг сильно розвинені, довші, ніж половина передніх стегон, яснозабарвлені, буруватожовті.

Ноги темнозабарвлені, червонобурі; кінцева третина передніх стегон на вентральному боці бурожовта, так само забарвлена основна третина передніх і середніх гомілок; на задніх ногах яснозабарвлені лише кінці стегон і основа гомілок; лапки забарвлені темніше — бурочорні.

Крила прозорі, ясносіруваті, лише злегка димчасті вздовж жилок; основа крила жовтувата, середина крила — ледве темніша від загального фону.

Перший, другий і третій тергіти черевця бурожовті, вздовж заднього краю другого і третього тергітів — дуже вузька бура смужка; решта тергітів також бурожовта, але трохи темніша; генітальні сегменти злиті в блискуче напівкулясте утворення з пучечками темнозabarвлених волосків.

Описаний екземпляр був спійманий в околицях Харкова 14. VI 1875 р.

Рід *Oscemyia* Rob. Des v. (1853)

(*Ecsemyia* Graenicher., 1910; *Oncomyia* Loew., 1866;
Thecophora Rond., 1857)

Дрібні, зрідка середніх розмірів комахи. Лицеві частини блідожовті, сильно розвинені, але значно менше, ніж у представників родів *Myopa* і *Melanosoma*; віддалення від нижнього краю очей до нижнього краю щок не перевищує поперечного діаметра ока. Хоботок середньої довжини, значно коротший, ніж у видів роду *Melanosoma*; лише у представників виду *O. sundewalli* хоботок довгий; сяжки, порівнюючи з сяжками представників інших родів, довгі — їх довжина майже дорівнює віддаленню від їх основи до оцелярного горбка.

Грудні сегменти темнозabarвлені, часто трохи обпилені, з нерізка відокремленими поздовжніми чорними смужками. Ноги несуть лише тонкі щетинки; перші членики лапок видовжені, ширина решти члеників перевищує їх довжину. Жилкування крил такого ж типу, як і в інших представників підродини; крила без потемнінь.

Генітальні сегменти самців злиті в напівкулясте утворення з дрібними додатками, що несуть волоски.

Представники роду зустрічаються в сухих, особливо в піскуватих стаціях з рослинністю, яка рясно цвіте; часто зустрічаються на складноцвітій, зонтичних, метеликових (конюшина, дорікніум), на квітках городніх гарбузових рослин, явно пов'язані з представниками роду *Halictus* як паразити, що зустрічаються в гніздах останніх.

На території УРСР знайдено п'ять видів роду: *O. sundewalli* Zett., *O. melanopa* Rond., *O. distincta* Wied., *O. pusilla* Meig. і *O. atra* F.

Таблиця для визначення поширених
на Україні видів роду *Occemyia*

- 1 (6) Грудний щит трохи обпилений, з помітними, хоч і не дуже різкими, поздовжніми темними смужками; черевні тергіти, крім їх середніх частин, обпилені.
- 2 (3) Грудний щит з трьома темними поздовжніми смужками; другий членик сяжків значно довший, ніж третій; тека в самок добре розвинена. Найбільші комахи роду (7—8 мм).
O. sundewalli Zett.
- 3 (2) Грудний щит з двома розташованими близько одна до одної смужками посередині; довжина другого і третього члеників сяжків приблизно однакова.
- 4 (5) Ноги темнозабарвлені; дрібні комахи (4—5 мм).
O. melanopa Rond.
- 5 (4) Ноги яснозабарвлені; стегна третьої пари у самців у базальній половині жовті; крупніші комахи (6—7 мм).
O. distincta Wied.
- 6 (1) Грудний щит без помітного обпилення і без поздовжніх смужок; черевце теж в цілому без обпилення, лише бічні краї тергітів можуть бути частково обпилені.
- 7 (8) Другий і третій членики сяжків приблизно однакової довжини; забарвлення ніг мінливе, але в цілому переважає темне; тека в самок добре розвинена, округла.
O. pusilla Meig.
- 8 (7) Другий членик сяжків помітно довший, ніж третій; базальна половина задніх стегон яснозабарвлена; тека в самок менше розвинена, трикутна.
O. atra F.

Occemyia sundewalli Zett. (1844)

(*Myopa atra* van. B. Fallen., 1817)

Крупніші комахи роду. Хоботок чорний, довгий, складений — майже вдвоє довший, ніж вертикальний поперечник голови; пальпи буруватожовті, довгі; лицеві частини ясножовті; другий членик сяжків помітно довший, ніж третій (рис. 47); сяжки буруватожовті, третій членик на зовнішньому боці чорний, лише основа його червоножовта; сяжкова щетинка вся чорна, товста, поступово потоншується до кінця; лоб червоножовтий; на тім'ї густі, досить довгі чорні волоски.

Грудний щит чорний, порівнюючи густо обпилений, з трьома нерізкими чорними поздовжніми смужками; боки середньогрудей, щиток і задньогруди чорні. Ноги бурожовті, але дорзальний бік стегон і лапки темні.

Крила без потемнінь; жилки, крім вершинної третини крила, напівпрозорі; субкостальна жилка на всьому протязі жовта, як і костальна, перша радіальна жовта біля субкостальної. Черевце темнозabarвлене, але перший тергіт і середні частини другого — четвертого тергітів біля основи жовтуваті; кінець черевця блискучочорний; у самки черевце темніше, обпилене; тека блискучочорна.

Довжина 7—8 мм.

Представники виду рідко трапляються на території УРСР; автор бачив лише два екземпляри, піймані на Україні: один з околиць Києва (Дарниця) без дати збору і другий, спійманий в Черкаському районі 5. VIII на кок-сагізі, що цвів; в фондових матеріалах ЗІН є екземпляр з Грайворонського району Курської обл. В літературі вид вказаний для Середньої і Південної Європи і для Кавказу.

Рис. 47. Сяжок
Oscemyia sundewalli.

Oscemyia melanopa Rond. (1857)

(*Oncomyia melanopa* Bezzi., 1900)

Хоботок у самця довгий, базальна половина його помітно довша, ніж вертикальний поперечник голови; в оглянутих самок хоботок коротший; пальпи темнозabarвлені; сяжки бурожовті, трохи темніші зверху; зовнішній бік третього членика майже весь бурочорний, з внутрішнього боку чорна лише кінцева третина членика; лицеві частини темножовті, в сріблястому обпиленні; лоб бурожовтий, в густому сріблястому обпиленні, крім нижньої третини біля основи сяжків і серединної поздовжньої смужки.

Грудний щит чорний, сірообпилений, з парою нерізких, розташованих близько одна до одної смужок; боки грудей також темнозabarвлені. Ноги бурочорні, на передній парі лише колінний суглоб буруватожовтий, на решті ніг основна третина гомілок теж бурожовта.

На крилах жилки темні, порівнюючи товсті, особливо середня поперечна (*rm*). Черевце бурочорне, у самця геть усе сірообпилене, з ледве помітною поздовжньою серединною темною смужкою; у самки обпилення не таке густе, на черевці обпилені лише смужки вздовж задніх країв тергі-

тів; тека широка, на зразок ложки, чорна з буруваточервоним краєм, частково схована в заглибленні на спідньому боці черевця.

Дрібні комахи: довжина 4—5 мм.

Представники виду на території УРСР зустрічаються рідко; автор бачив лише одного самця, спійманого в долині р. Баржави в Закарпатті 29.VIII і, крім того, один екземпляр з околиць Таганрога з датою лову 2. IX. В літературі вид вказаний для Середньої і Південної Європи, для Середньої і Малої Азії і для Північної Африки.

Oscemyia distincta Wied. (1824)

Хоботок чорний, основне коліно його приблизно такої самої довжини або незначно довше, ніж вертикальний поперецьник голови; сяжки бурожовті, зверху темніші; третій членик зовні майже весь темний, зсередини лише кінцева половина чорна; сяжкова щетинка або цілком чорна, або, частіше, чорною буває лише основна потовщена половина; лицеві частини темножовті, в ясному обпиленні; лоб червоножовтий, темніший у верхній половині і навколо оцелярного горбка вкритий сріблястим обпиленням; на лобі помітні чорні щетинки, частина яких розміщена в ряд вздовж краю очей (як орбітальні щетинки).

Груди чорні, в негустому сірому обпиленні, з парою розташованих близько одна до одної чорних поздовжніх смужок; стерноплеври в сріблястому обпиленні з досить міцними чорними щетинками. Ноги темнозабарвлені, часто дорзальний бік стегон значно темніший, ніж решта їх поверхні; стегна задньої пари ніг у самців буруватоясножовті в основній половині або трохи більше, кінцева половина темнозабарвлена; у самок стегна задньої пари ніг однаково забарвлені на всьому протязі — то темні, червонобурі, то ясніші, бурожовті.

Черевце чорне, у самців сірообпилене, крім середніх частин передніх тергітів; у самок обпилені смужки вздовж задніх країв тергітів; генітальні сегменти самок злиті і утворюють блискучочорний комплекс; тека велика, блискучочорна, на кінці бурувата.

Довжина 6—7 мм.

Досить поширений в УРСР вид; знайдені екземпляри з Канівського заповідника — 22.VII, з околиць Ізмаїла — 20. V, з Балтського району Одеської обл. — 3. VI, з Ушицького району Хмельницької обл., Радомишльського району — 5. VII, з Беловезької Пущі — 12. IX, з Цюрупинського району — 3. VII; ряд екземплярів з околиць Харкова —

3. VI — 27. VII, з околиць Гадяча Полтавської обл. — VII—VIII, з околиць Києва — без дати; автор бачив також екземпляри з Курської обл. і з околиць Брянська.

Представники виду літають в основному в червні—липні, зрідка до серпня включно.

В літературі вид вказаний для Південної і Середньої Європи і для Малої Азії.

Occtemyia pusilla Meig. (1824)

(*Thecophora pusilla* Rond., 1857).

Перше коліно хоботка трохи довше, ніж вертикальний поперечник ока; сяжки бурожовті, другий і третій членики приблизно однакової довжини; кінець першого членика сяжків і дорзальний бік другого темні; третій членик темний з зовнішнього боку, на внутрішньому боці темна лише кінцева половина; сяжкова щетинка товста, чорна; іноді трохи товстіша основна частина її прозора; лицеві частини червонуватожовті, в сріблястому обпиленні; лоб внизу, біля основи вусиків, червоножовтий, далі до тім'я темний, з сріблястими плямами, по-різному розміщеними в різних екземплярів. Груді блискучо-чорні, з ледве помітним обпиленням.

Рис. 48. Кінець черевця самки *Occtemyia pusilla*.

Ноги чорні, лише основа задніх стегон буває інколи бурожовта. Крила з жовтою основою; комірка R_5 до вершини стає вужчою. Черевце чорне, іноді з помітними обпиленими смужками вздовж задніх країв тергітів. Генітальні сегменти самки злиті в чорний блискучий комплекс; тека широка, ложковидна (рис. 48). Забарвлення окремих екземплярів дуже варіює.

Довжина 4—5 мм.

Представники виду поширені по всій Україні; автор бачив екземпляри з околиць Кам'янця-Подільського з датами збору 26.IV і 8.VI, з Грякова Полтавської обл. — 9—25.VI, з Балтського лісництва — 3.VI, з Канівського району Черкаської обл. — 3.VII, з Марковичів Волинської обл. — 16.VI, з Славути Хмельницької обл. — 24.VI, з Олександрійського району Кіровоградської обл. — 11.VII, з околиць Одеси — 6.V і 18.VI, з околиць Акермана — 23.V; в фондівих колекціях ЗІН є також екземпляри з Курської обл. — 26.V і 27.VI і з околиць Таганрога — 2.IX; отже, літ представників виду триває з кінця квітня до початку вересня, але основна маса їх літає в червні. В літературі вид вказаний для Європи, Малої Азії, Сирії і Північної Африки.

Osceomyia atra F a b r. (1781)

(*Myopa annulata* F.; 1794; *M. brunnipes* R. D., 1853; *M. cinerascens* Meig., 1805; *M. femoralis* R. D., 1853; *M. grisea* R. D., 1853; *M. maculata*, Meig., *M. micans* Meig., 1804; *M. nitidula*, *M. pallipes*, *M. pusilla* R. D., 1853).

Вже з того, що той самий автор (Rob. Desv.) в одному зведенні представникам цього виду дав кілька різних назв, видно, що зовнішні ознаки представників виду надзвичайно мінливі.

Проксимальне коліно хоботка значно довше за поперечник голови, яка в представників виду майже куляста. Сяжки в основі бурожовті, але дорзальна поверхня другого членика помітно темніша; другий членик помітно довший, ніж третій, на зовнішньому боці весь темний, а на внутрішньому — лише в кінцевій половині; біля місця прикріплення сяжкової щетинки часто є сріблястообпилені плями; щетинка на сяжках не така товста, як у представників попереднього виду, і тонка кінцева половина її помітно відділяється від потовщеної основної половини.

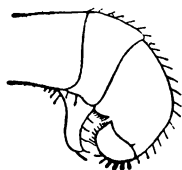

Рис. 49. Кінець черевця самки *Osceomyia atra*.

Лице червонуватожовте, з сріблястим обпиленням, найінтенсивнішим в нижній частині щок; лоб темнобурий, лише знизу біля основи сяжків бурожовтий; біля оцелярного горбка звичайно містяться плями сріблястого обпилення. Груди чорні, іноді з слабим сіруватим обпиленням спереду, але без помітних темних смужок.

Ноги в основному також чорні, але місцями — в колінних суглобах і на коксах передніх ніг — буруватожовті; принаймні вся базальна половина стегон задньої пари ніг яснозабарвлена. Черевце чорне, злегка блискуче, іноді помітне негусте сірувате обпилення вздовж задніх країв тергітів.

Генітальні сегменти самки, якщо дивитися знизу, злиті в блискучий чорний яйцевидний комплекс; тека біля кінця злегка загострена (рис. 49).

Довжина 4,5—6 мм.

Представники виду поширені по всій території УРСР; спіймані у великій кількості в околицях Харкова 28.V—21.VIII, в околицях Києва, в Канівському районі Черкаської обл., на островах Дніпра в тому самому районі — 22.VII—19.VIII (окремі екземпляри спіймані при косінні на

аврані лікарському (*Gratiola officinalis* L.); біля с. Грякове Полтавської обл. 10—14.VIII; біля с. Матвіївка тієї самої обл. на квітках гарбуза 11. VII; в с. Устимівка Глобинського району Полтавської обл. 23.VI, в Радомишльському і Коростишівському районах Житомирської обл. 5.VII—10.VIII.

Представники виду звичайні також на складноцвітих; літають переважно з середини липня до середини серпня.

В літературі вид вказаний для Європи, Малої Азії і Північної Африки.

Рід *Sicus* Scopoli (1763)

Середніх розмірів або великі червонобурі комахи з двоколінчастим хоботком, дуже короткими сяжками, вилицями, коротшими, ніж горизонтальний поперечник ока, з довгим, особливо в самок, циліндричним, підігнутим до низу черевцем. Відомий лише єдиний європейський вид — *Sicus ferrugineus* L., в каталозі конопід Кребера (1917) наведений ще один палеарктичний вид із Східної Індії — *S. vaginalis* Gröb., але в зведенні палеарктичних конопід (1925) Кребер про цей вид не згадує.

Sicus ferrugineus Linn. (1761).

(*Myopa annulipes* R. D., 1830; *Conops buccae* Harr., 1776)

Довжина проксимального коліна двоколінчастого хоботка дорівнює або трохи перевищує довжину вертикального поперечника голови; дистальне коліно хоботка помітно коротше, ніж проксимальне; пальпи короткі, з досить довгими жорсткими волосками.

Лицеві частини бурожовті, щоки темніші — бурочервоні, звичайно з сріблястим обпиленням. Сяжки бурочервоні, удвоє або трохи більше коротші, ніж довжина лоба; перший членик сяжків найкоротший, довжина його не більша його товщини; другий членик, приблизно в два з половиною рази довший, ніж перший, несе на дорзальній поверхні короткі чорні волоски; третій членик округлий, майже вдвоє коротший, ніж другий; основна половина сяжкової щетинки помітно товща, ніж щетинковидна кінцева. Лоб бурожовтий, інколи трохи темніший лише біля внутрішнього краю очей на тім'ї; нижня поверхня голови вкрита дрібними чорними щетинками.

Груди червонобурі; грудний щит зверху з чорним рисунком, утворюваним серединною широкою чорною смугою, що

проходить через передньогруди й трохи за шов; вздовж цієї чорної смуги посередині проходить вузька малопомітна рудувата риска; з кожного боку смуги лежить довгаста округла спереду і загострена ззаду чорна пляма, що переходить через шов; ця пляма відділена від серединної смуги вузькою рудуватою смужкою; задня третина грудного щита

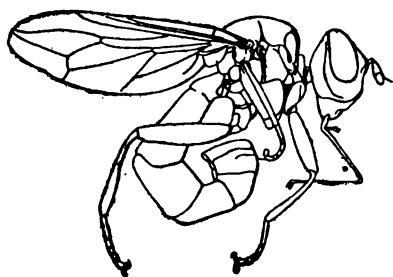

Рис. 50. Самка *Sicus ferrugineus*.

і щиток бурочервоні; задньогруди зверху блискучочорні, плеври бурочервоні, але загострені внизу стерноплеври, крім бурочервоній верхньої їх третини, блискучочорні.

Крила з темними жилками і з ледве помітним потемнінням вздовж жилок; основа крил жовта, закрилової платівки нема; анальна комірка загострена. Ноги бурочервоні, кістки і пульвіли сильно розвинені.

Черевце бурочервоне, майже циліндричне, без обпилення в самок, з трохи розширеним заднім кінцем у самців, іноді з жовтуватим обпиленням на боках третього і четвертого сегментів; другий сегмент найдовший — його довжина в самок вдвоє перевищує товщину, в самців цей сегмент трохи коротший. Черевце в самок довге, круто підігнуте донизу, у самців не таке довге і трохи менше підігнуте; тека в самок не помітна (рис. 50).

Довжина 9—12 мм.

Представники виду поширені по всій території УРСР і зустрічаються часто. В колекції Ярошевського є велика кількість екземплярів з околиць Харкова, з них один екземпляр з датою збору 17.VII, решта без дат, а також екземпляри, спіймані в долині Ірпеня в Київській обл. 16.VII, в Яреськах Полтавської обл. 30.VII, ряд екземплярів з Закарпаття з датами збору 25—29.VI; в фондових зборах ЗІН є дуже багато екземплярів з Європейської і Азіатської частин СРСР — від Чорноморського узбережжя до гирла Пів-

нічної Двіни і від західних областей (Ковно) до Забайкалля і Сахаліна. В літературі вид вказаний для всієї Європи, Азії і Північної Африки. Представники виду літають переважно з кінця червня до початку серпня; вони відомі як паразити переважно джмелів; були виведені з *Bombus terrestris*, *B. agrorum* і *B. lapidarius*; потребує перевірки повідомлення про знахідки личинок цього виду в черевці бджіл *Dasypoda plumipes* P n z., *Andrena thoracica* F. і *A. carbonaria* L., також в черевці у *Vespa vulgaris*. За повідомленням Портвена (Portevin), яйця відкладаються на хазяїв на льоту — повідомлення мало правдоподібне, бо яйця представників виду були знайдені всередині черевця джмелів, тобто були введені в черевце шляхом продавлювання міжсегментної мембрани сильно хітинізованими генітальними сегментами черевця самки *S. ferrugineus*.

Представники виду зустрічаються переважно на складноцвітих, особливо на будяках, також на зонтичних і на інших рослинах.

ПІДРОДИНА DALMANNIINAE

Рід *Dalmannia* Rob. Des v. (1830)

(*Stachynia* Mac q., 1835)

Представники роду утворюють тісно спаяну систематичну групу, окремі види якої мають ряд спільних морфологічних ознак і дуже схожі своїм досить своєрідним забарвленням; проте кожний окремий вид має цілком чіткі ознаки, властиві лише йому.

Хоботок двоколінчастий, пальпи дуже малі; лицеві частини сильно розвинені і яснозабарвлені, як у всіх конопід; довжина вилиць менша поперечного діаметра очей; сяжки короткі, темнозабарвлені; грудні сегменти в цілому чорні, але плечові горбки і щиток у видів, поширених на Україні, яснозабарвлені (лише в одного палеарктичного виду — *D. marginata*, не знайденого на території УРСР, щиток чорний). На грудному щиті помітне волосяне вкриття з дуже коротких м'яких волосків.

На крилах анальна комірка (між кубітальною і анальною жилками) коротка — не довша, або ледве довша, ніж задня основна комірка, і жилка, що замикає анальну клітинку (cu_2), майже перпендикулярна до анальної жилки (кут між ними не менший 70°); радіальна комірка порів-

няно широко відкрита біля вершини крила (рис. 51). На ногах щетинок нема, лише подекуди є дрібні волоски. Генітальні сегменти самця несуть довгий придаток, що служить,

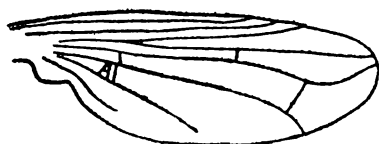

Рис. 51. Крило *Dalmannia*:

А — анальна комірка.

очевидно, для введення сперми в статеві шляхи самок (див. рис. 14); у самок сьомий і восьмий сегменти черевця утворюють товстий яйцеклад, підігнутий під черевце, і в цьому положенні кінець його дістає приблизно до заднього краю другого черевного сегмента.

Представники роду літають переважно рано весною (в зв'язку з чим часто не попадаються збирачам) і зустрічаються здебільшого на перших весняних квітках (наприклад, на пшінці), влітку трапляються на свербіжниці (*Knautia*), на складноцвітих. Комахи, на яких паразитують личинки дальманній, не відомі.

В УРСР знайдені представники трьох видів роду: *D. flavescens* Meig., *D. punctata* F. і *D. aculeata* L.

Таблиця для визначення поширених на Україні видів роду *Dalmannia*

- 1 (2) На середині черевця є один поздовжній ряд невеликих гострокутних чорних плям і по краях тергітів великі, також чорні, різного обрису плями
D. punctata F.
- 2 (1) На черевці два ряди великих чорних плям, або ж у самок усі тергіти темнозabarвлені і лише задні краї їх жовті.
- 3 (4) Дрібні комахи (5—6 мм); плями на тергітах черевця завжди розділені в самців і в самок; стегна задньої пари ніг на дорзальному боці місцями темніші.
D. flavescens Meig.
- 4 (3) Більші комахи (8—11 мм); плями на тергітах черевця в самок часто зливаються і тергіти бувають всі темнозabarвлені, крім ясних задніх країв; ноги зовсім жовті.
D. aculeata L.

Представників четвертого палеарктичного виду *D. marginata* Meig. автор бачив лише в фондах ЗІН — всього

два екземпляри, обидва з околиць Тавриза з датами збору 6.IV і 5.V, хоч цей вид вказаний в зведеннях для Франції (Ceri) і для Німеччини (Кребер). Беккер описав також вид *D. confusa* з Кroatії, але такого автор не бачив.

Dalmannia punctata F a b r. (1794)

(*Myopa firens* Meig., 1804).

Хоботок короткий, складений — коротший, ніж вертикальний поперечник голови; лицеві частини темножовті; сяжки чорні, другий і третій членики майже однакової довжини, або третій трохи довший, ніж другий; базальна половина сяжкової щетинки помітно товща, ніж кінцева; лоб червонуватожовтий, але овальна пляма навколо оцелярного горбка і трикутні плями, прилеглі до краю очей на рівні горбка, чорні; потиличний бік голови чорний. Грудний щит чорний, блискучий, з рідкими рудуватими волосками на передній половині, але плечові горбки і щиток, крім їх основи, жовті; задньогруди чорні, плеври середньогрудей також чорні, але дорзальні епімери — з жовтим рисунком біля основи крил. Жилкування крил типове для представників роду. Ногги жовті, лапки чорні.

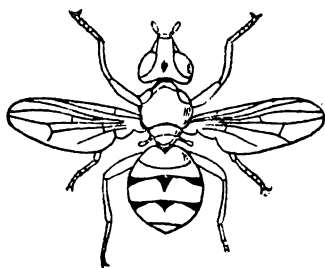

Рис. 52. Самець *Dalmannia punctata*.

Перший тергіт черевця чорний, але вздовж заднього краю його тягнеться темножовта смуга, що розширюється на боках сегмента; далі черевце буруватожовте, третій тергіт трохи темніший; на другому, третьому, а іноді й на четвертому тергітах посередині біля переднього краю кожного невеликі чорні трикутні плями, спрямовані вершиною назад; на бокових краях другого—четвертого тергітів великі, різного обрису чорні плями; яйцеклад самки чорний, кінцева половина його бура; генітальні сегменти самця чорні (рис. 52).

Довжина 4—6 мм.

Автор бачив екземпляри виду з Дарниці (біля Києва) без дати збору, з околиць Києва з датою збору 23.V, з Марковичів Локацького району Волинської обл. — 16.V, з околиць Харкова — 20.V і 6.VI, з Балтського району Одеської обл. — без дати. В фондових матеріалах ЗІН є екземпляри

з Ленінградської, Ярославської, Рязанської і Вітебської областей, з Дагестану, з Закаспійського і Уссурійського країв і з Малої Азії.

В літературі вид вказаний для Середньої і Південної Європи і для Малої Азії.

Dalmannia flavescens Meig. (1824)

(*Stachynia flavescens* Macq., 1835)

Базальна половина хоботка трохи довша, ніж вертикальний поперечник голови; лицеві частини жовті; очі круглі, вилиці дуже вузькі, ширина їх не перевищує поперечника ока; сяжки чорні, другий і третій членики їх приблизно однакової довжини; на внутрішньому боці третього членика іноді помітна пляма ясного обпилення; лоб то весь бурочорний з ясними смужками біля краю очей, то червоножовтий в нижній половині і чорний у верхній, біля оцелярного горбка.

Блискучочорний грудний щит у вершинній третині темножовтий; плечові горбки блідожовті; плеври грудей чорні, але дорзальні епімери з жовтим малюнком біля основи крил. На крилах кут між кубітальною (cu_2) і анальною жилками близько 70° . Ноги жовті, з бурими плямами на стегнах, крім того, темні плями часто є і на передніх і середніх стегнах; лапки чорні.

Перший тергіт черевця блискучочорний, з вузькою жовтою смужкою в основі і ширшою вздовж заднього краю тергіта; другий, третій і четвертий тергіти жовті, третій і четвертий дещо темніші, біля переднього краю кожного з цих тергітів є по парі великих округлих чорних плям, на бічних краях цих тергітів також є чорні плями. Яйцеклад у самок чорний в основній половині і бурий в кінцевій.

Довжина — 5—6 мм.

Представники виду рідше трапляються в УРСР, ніж представники двох інших видів роду; автору відомі екземпляри з Марковичів Волинської обл. — 16—19.V і з околиць Києва — 23.V; у фондів колекціях ЗІН автор бачив також екземпляри з Ярославської і Рязанської областей з дати збору 24.V—7.VI, з долини Лени, нижче Якутська, — 3.VI, з нижньої течії Аму-Дар'ї, з Фергани і з Танжера. В літературі вид указаний для Середньої і Південної Європи, для Сибіру і для Північної Африки.

Dalmannia aculeata Linn. (1761)

(*Stachynia australis* Macq., 1835; *Myopa gemina* Wied., 1824; *Dalmannia meridionalis* R. D., 1830; *Conops macrocephala* Harris, 1776).

Хоботок довгий, основне коліно його значно довше, ніж вертикальний поперечник голови; сяжки чорнобурі, задні краї другого і третього члеників часто бувають забарвлені трохи ясніше; другий і третій членики приблизно однакової

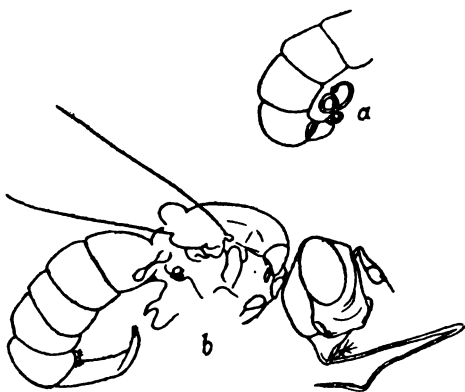

Рис. 53. *Dalmannia aculeata*.

а — кінець черевця самки, б — схематичний профіль самки.

довжини; кінцева тонка половина сяжкової щетинки звичайно прозора; лицеві частини і нижня половина лоба біля основи сяжків буруватожовті, іноді — ясніші; верхня половина лоба навколо оцелярного горбка чорнобура; потиличний бік голови чорний, з ясними волосками. Грудний щит чорний, вкритий тонкими ясними жовтуватими волосками; плечові горбки і щиток, крім основи, ясножовті; боки грудей блискучо чорні, з жовтим рисунком на дорзальних епімерах. Крила прозорі, злегка буруваті, жилки бурі; кут між кубітальною і анальною жилками близько 80°. Ноги ясножовті, лапки темнобурі.

Черевце видовженоеліптичне, забарвлення його різне в самців і самок; перший тергіт у самців і самок чорний, з вузькою жовтою смужкою вздовж заднього краю; на другому і третьому тергітах самців по парі великих бурочорних плям приблизно чотирикутного обрису з закругленими задніми кутами; іноді ці плями зливаються біля переднього

краю тергітів; на четвертому тергіті темні плями, коли вони є, мають вигляд вузьких смужок, і тергіт в основному жовтий; бічні краї тергітів чорні на значному їх протязі; генітальні сегменти самця мають вигляд високого закругленого зверху горбка з довгим закрученим трубчастим додатком; у самок темні плями на другому і третьому тергітах здебільшого злиті так, що черевце здається бурочорним, з вузькими жовтими смужками вздовж задніх країв тергітів; на четвертому тергіті плями то роз'єднані, то злиті біля переднього краю тергіта; яйцеклад чорний, з червонобурым кінцем (рис. 53).

Довжина 8—11 мм.

Представники цього виду літають пізніше, ніж представники попередніх видів; в розпорядженні автора є ряд екземплярів з околиць Харкова з датами збору 17.V—19.VI, з околиць Одеси — 6. VI; в фондах ЗІН АН СРСР є екземпляри з Євпаторії, з Ленкорані, з Закаспійського краю, з Малої Азії і з Тавриза. В літературі вид вказаний для Середньої і Південної Європи, Малої Азії і Північної Африки.

ЛИТЕРАТУРА

Бойко А. К., Личинки мух *Senotainia tricusps* Meig. як причина масової загибелі бджіл, Наук. праці Ін-ту експер. ветеринарії, т. IX, Харків, 1940.

Волкова М. И., Двукрылые Чувашской республики по данным зоологической экспедиции за 1926—1929 гг., Казань, 1934.

Колосов Ю. М., Каталог двукрылых среднего Урала, Свердловск, 1936.

Кузнецов Н. Я., Класс насекомых, Руководство по зоологии, т. III, ч. 2, 1951.

Холодковский Н. А., Курс энтомологии теоретической и прикладной, т. III, 1931.

Шванвич Б. Н., Курс общей энтомологии, 1949.

Штакельберг А. А., К диптерофауне окрестностей Нижней Бронной Петербургского уезда, Рус. энт. обзор., т. XVI, № 3—4, 1916.

Штакельберг А. А., Фенологические наблюдения над насекомыми в Петрограде и его окрестностях в 1918 г., Изв. Петр. обл. стан. защ. раст., т. II, № 7, 1921.

Штакельберг А. А., Определитель мух Европейской части СССР, Л., 1933.

Ярошевский В. А., Список двукрылых насекомых, собранных преимущественно в Харькове и его окрестностях, Труды О-ва испыт. природы при Харьковском гос. универс., т. X, XI и XII, 1878—79.

Ярошевский В. А., Второе дополнение к списку двукрылых насекомых, собранных преимущественно в Харькове и его окрестностях, Тр. О-ва испыт. природы при Харьковском гос. унив., т. XII, 1878.

Ярошевский В. А., Четвертое дополнение к списку двукрылых насекомых Харькова и его окрестностей. Труды О-ва испыт. природы при Харьков. гос. универс., т. XIV, 1882—83.

Ярошевский В. А., Седьмое дополнение к списку двукрылых насекомых, собранных преимущественно в Харькове и его окрестностях. Тр. О-ва испыт. природы при Харьков. гос. универс., т. XX, Харьков, 1886—87.

Hendel Fr., Zwiflugler oder Diptera, Die Tierwelt Deutschlands., 11 Teil, 1928.

Kröber O., Katalog der Conopiden, Arch. f. Naturgeschich., 1917.

Kröber O., Conopidae, Lindner, Die Fliegen d. paläarkt. Reg., Lief. 3, 1925.

de Meijere J. G., Beitrag z. Kenntnis d. Biologie und d. systematischen Vervandtschaft der Conopiden, Tijdskr. voor Entomol., XLVI, 1903.

de Meijere J. G., Neue Beiträge zur Kenntnis der Conopiden, Tijdskr. voor Entomol., LV, 1912.

Riedel M. P., Die subalpine Fliegenfauna von Reinerz, Ztschr. f. wiss. Insektenbiol., XXV, № 3—5, 1930.

Séguy E., Mouches parasites, 1, Conopides etc., Encycl. entomol., IX, 1928.

Streiff R. N., Über das unpaare Organ der Dipterenfamilie der Conopiden, Ztschr. f. wiss. Zool., 84, 1906.

Villeneuve J., Contribution au catalogue des Diptères de France (Conopidae), Le Feul. de jeun. natur., IV, Ser. 39, № 464, 1909.

ПОКАЖЧИК ЛАТИНСЬКИХ НАЗВ КОМАХ

- abdominalis Kr. 41, 43
 aculeata L. (D) 4, 7, 8, 9, 10, 76, 79
 aculeata Gm. (C) 32
 aculeatus F. (C) 35
 acuticornis F. (C) 34
 agrorum F. (Bombus) 48, 75
 analis F. (C) 47
 Andrena sp. (Apidae) 15, 75
 annulata F. (M) 72
 annulipes R. D. (M) 73
 Antidium (Apidae) 42
 asiaticum Bec. (Z) 20
 atra F. (Oc) 68, 72
 atrav. B. Fall. (M) 68
 aureifacies Kr. (Trop.) 20
 auricincta Lw. (C) 39
 australis Mcq. (St.) 79
 bicolor Mg. (Gl.) 66
 bicolor Mg. (Mel.) 6, 64
 Bombus sp. (Apidae) 46, 54
 Brachyglossum Rnd. 22, 23
 brevirostre Germ. (Br.) 25, 26
 brunnipes Rnd. (Mel.) 20
 brunnipes R.D. (M) 72
 buccae Har. (C) 73
 buccata L. (M) 11, 54, 56
 callosa F. (Ceratinia) 42
 capitatum Lw. (Br.) 5, 24, 25
 carbonaria L. (Andrena) 54, 75
 caeriaeformis Mg. (C) 29, 34, 35
 chrysoorrhoea Zell. (C) 46
 chrysoorrhoea Mg. (Ph) 4, 41, 45
 cinerascens Mg. (M) 72
 cinereum F. (Z) 50, 51
 coarctata Waga (Adapsilia) 19
 Colletes sp. (Apidae) 54
 confusa Bec. (D) 20
 Conopaeus Rnd. 27, 36
 Conopilla Rnd. 27
 Conopinae 22, 23
 Conops L. 23, 27
 conopsoides Ltr. (Z) 51
 coronatum Rnd. (Br.) 20
 curticornis Kr. (M) 20
 curticornis Kr. (Ph) 20
 cyanea Krb. (Ceratinia) 42
 Dalmanina R.D. 23, 75
 Dalmaninae 22, 23, 75, 76
 Dasypoda sp. (Apidae) 75
 detecta Bec. (Ph) 44
 diadematum Rnd. (Br.) 20
 dispar Rnd. (G) 60
 distincta Wied. (Oc) 68, 70
 dorsalis F. (M) 55, 61
 Eccemyja Gren. 67
 Ecyton sp. (Termit.) 17
 elegans Mg. (C) 20
 ephippium F. (M) 62
 erythrurum Rnd. (Z) 50, 52
 Eucera sp. (Apidae) 46, 54
 Fairmeria R. D. 53
 fasciata Mg. (M) 55, 62
 femoralis R.D. (M) 72
 ferruginea Pnz. (M) 61
 ferrugineus L. (S) 8, 9, 11, 73, 75
 ferrugineus Mcq. (C) 31
 firens F. (M) 77
 flavescens Mg. (D) 76, 78
 flavifrons Mg. (C) 30, 36
 flavipes Phz. (Andrena) 16
 flavipes L. (C) 10, 30, 37, 38
 flavipentris sp. n. (Mel.) 63, 66
 florea R.D. (M) 56
 fuliginosus R.D. (Z) 51
 fulvicorne R.D. (Z) 51
 fusca Har. (C) 62
 gemina Wied. (M) 79
 Glossigona Rnd. 64, 66
 Gonirhynchus Rnd. 53, 60
 grande Kr. (M) 20
 grande Kr. (Z) 49, 53
 grandis Mg. (M) 61
 grisea R.D. (M) 72
 Halictus sp. (Apidae) 16, 46
 Haustellia R. D. 53
 Heteroconops sp. 4
 horrida Bec. (M) 20
 hortorum L. (Bombus) 48
 insignis Lw. (C) 29, 30
 irrorata F. (M) 50
 lacera Mg. (Ph) 42
 laetus Bec. (C) 20
 Lancopalpus R.D. 53
 lapidarius L. (Bombus) 36, 48, 75
 laticincta Br. (Ph) 20
 Leopoldius Rnd. 23
 longiventris Kr. (C) 20
 macrocephala Kr. (Ph) 47
 macrocephala F. (C) 47
 macrocephala Har. (O) 79
 maculata Mg. (M) 72
 maculigera Kr. (C) 45
 marginalis R.D. (M) 56
 marginata Mg. (D) 20, 76
 Megachile sp. (Apidae) 46
 melanopa Rnd. (Oc) 68, 69
 melanopa Bez. (Onc) 69

- Melanosoma* R.D. 23, 63
meridionalis R.D. (D) 79
meridionalis Mcq. (C) 47
micans Mg. (M) 72
minor Bec. (C) 20
minor Str. (M) 20
morio Mg. (M) 20
mundum Str. (Mel.) 20
Myopa F. 7, 23, 53
Myopella R.D. 53
Myopinae 22, 23
nigra DeG. (Ph) 4, 41, 47
nigra Mg. (Mel.) 64
nigrifacies Big. (Ph) 47
nigrifacies Will. (Ph.) 47
nigripes R.D. (Mel.) 20
nigritarsis Str. (Mel.) 20
nitida F. (M) 59
nitidula R.D. (M) 72
notatum Mg. (Z) 50
nupta Rnd. (Gl) 64
Occemyia R.D. 23, 67
occulta Wied. (M) 55, 60
Oncomyia Bez. 69
Oncomyia Lw. 67
Osmia sp. (Apidae) 17, 38
ovina Kl. (Andrena) 54
Palaeosicus loewi Meun. 21
pallasii Mg. (C) 45
pallida Kr. (M) 20
pallipes Kr. (Ph.) 4
pallipes Mg. (Mel.) 63, 65
pallipes R. D. (Occ) 65
pallipes Sch. (Gloss.) 66
pallipes R. D. (M) 72
Paramyopa Kr. 23
pellucida R. D. (M) 57
Physocephala Sch. 8, 13, 14, 23, 40
pictipennis R.D. (M) 57
picta Pnz. (M) 54, 55
picta R.D. (S) 55
Pleurocerina Mcq. 27
plumipes Pnz. (Dasipoda) 75
Poresia R.D. 53
polystigma Rnd. (M) 55, 58
pulchrum Lw. (Z) 52
punctata F. (D) 11, 76, 77
punctigera R.D. (M) 56
punctipes R.D. 56
Purpurella R.D. 53
pusilla Mg. (Occ) 8, 68, 71
pusilla Mg. (Ph.) 40, 41
pusilla Mcq. (C) 41
pusilla R.D. (M) 72
Pyrgotidae 18
quadrifasciatus DeG. (C) 4, 29, 35
rubicundus Chr. (Halictus) 16, 52
rufipes F. (Ph.) 7, 10, 11, 12, 13, 15, 41, 47
scutellatus Mg. (C) 6, 29, 32
semitra Cost. (C) 46
serpyllati Zel. (C) 45
Sicus Scop. 7, 13, 14, 23, 73, 74
solaeformis Gim. (C) 46
Sphixosoma Rnd. 27, 36
Stachynia Mcq. 75, 78, 79
strigatus Wied. (C) 30, 39
Stylogaster sp. 6, 17
sundewalli Zett. (Occ) 68, 69
Syrphidae 18
tener Lw. (C) 41
terminatus Mcq. (C) 35
terrestris L. (Bombus) 38, 48, 75
tesselata F. (M) 50
testacea L. (M) 55, 57
testacea Gmel. (M) 61
Thecophora Rnd. 67, 71
thoracica F. (Andrena) 75
tibialis F. (M) 51
tricincta Lw. (C) 39
trifasciata Mg. (C) 39
truncata Lw. (C) 45
vaga Pnz. (Andrena) 54
vaginalis Rnd. (Ph) 20
valvatum Kr. (Br.) 20, 27
variegata Mg. (Ph) 41, 43
variegata Lw. (C) 43
variegata Mg. (M) 55, 59
vesicularis L. (C) 5, 29, 31
Vespa sp. 46, 54
vitellinus Lw. (C) 20
vittata F. (Ph.) 9, 15, 41, 46
vulgaris L. (Vespa) 33, 75
umbripennis R.D. (M) 57
zetterstedti R.D. (M) 66
Zodion L. atr. 23, 49

Примітка. З великої літери подані назви родів, підродин і родин, з малої — видові назви; розрядкою — синоніми.

ЗМІСТ

Морфологія конопід	3
Яйця конопід	10
Личинки і лялечки конопід	12
Біологія конопід	15
Місце конопід в системі двокрилих	17
Географічне поширення конопід Палеарктики	19
Викопні конопіди	21
Систематика родини Conopidae та опис її родів і видів	22
Література	81
Показчик латинських назв комах	82

З крб. 30 коп.